

Ljubljanski ZVONI

Leposloven in znanstven list.

Štev. I.

V Ljubljani, dne 1. prosinca 1894.

Leto XIV.

Natanova prikazen.

Legenda.

Nepremično tu sedi že dolgo,
Ves utópljen v mračne misli svoje.
Pésni krasne, verze togepolne
Jeremije, pevca in preroka
Pel nocój je zopet ginjen starec.
Sprémljale ga orglje so ubrane,
Sprémljali ga pevci so na koru.
In té pásni mu šumé po glavi,
In té pásni mu zvené še v duši;
S strun skrivnostnih tam nekjé v dnu srcá
Jeremija še odmeva čudno . . .

Utihnile zdavnaj orglje glasne,
Utihnile pevcev pesmi svete;
Vsa odišla srenja od večérnic,
Tiho vse po synagogi stari.
Vse pogasil sveče že je sluga,
Vse pogasil ter zaklenil vrata.
Tam v svetiljki le srebrni spredaj
Sredi templja dol viseči s strôpa
Večna luč še ní ugasla slaba.
Tam trepeče višnjev še plamenček,
Razsvetljuje mystično hram božji,
Osvetljuje v klopi glavo sivo,
Sivo glavo Natana rabina.

Oh, ti Natan z lepoj belojo bradoj!
Sám, takó si sám na svetu, je li?
Ženo Rahel si pokópal davno,
Razkropila križem svet se deca . . .
Sám si sám ostal z Jehovoj svojim,
Ž njim le, ž njim se pogovarjaš v templji . . .

Nad glavój mu luč brlji v svetiljki,
Ves zamaknjen kvišku gleda Natan.
In podprši glavo si z rokáma,
V polutemi toži poluglasno:
»O Jehóva sveti in pravični!
Ne zaméri mislji mi predrznih,
Ne zaméri vprašanj mi pregrešnih!

Čital knjig sem mnogo že učenih
In oziral se okrog po svetu:
Národ vsak, kar ti si jih ustvaril,
Domovino vsak imá jo svojo
Oh, zakáj baš národ tvoj izbrani,
Oh, zakáj baš Izrael tvoj verni
Domovine nima skupne svoje?
Po vsem svetu blodi ljudstvo naše,
Med národi tujimi živimo —
Brez pastirja ovce razpršene . . .

Nad glavój še luč gorí v svetiljki.
V težkih mislih gleda Natan prédse,
Težko trudno že podpira glavo,
Klóné v dlanih mu čím dalje níže . . .
Glej! svetiljka z bledej večnoj lučjo —
Čudo je li ž njoj se zdaj zgodilo?
Razsvetljena kakor ob večerih,
Kadar zákon sveti v njej se čita,
Kadar psalmi pévajo se divni!
Niso sveče bele po lestéucih,
Ne svetiljke, ki takó gorijo —
Nadnaravne luči so, nebeske:
A prižgali so ji Kerubimi,
Kerubimi, sveti Serafimi.
Gleda Natan kvišku tó svetlóbo,
Tó prikazen bajno, čudapolno:
Glej, razgrinja raj se mu v višavi!
V raji vidi — o, je li mogoče? —
V raji, kár pod strópom synagoge,
Vidi rabbi stare tri očake:
Abraham je, Izak, Jakob góri,
Na oblaku zlatem vsi sedijo!
Gladi brado Abraham si dolgo,
Gladi brado, rabbija tolaži:
»Kaj žaluješ, Natan ti pobožni?
Tožbe tvoje slišali smo vroče,
Prišle v raj so k nam gor skoz oblake,
Slišal sám jih je Jehóva tudi
Pa po meni ti takó-le pravi:
Domovine nimate, vzdihuješ,
Domovine svoje, Natan ljubi?
Vse dobí se za denár na svetn!
Bogatejši kdó pa je tam dóli,
Nego naši so rojaki, bratec?
Ves svet dolžen vam je, kakor čujem,
Ves svet vaš je — domovina vaša!«

Sluša, gleda Natan Abrahama,
V bláženstvu se kóplje — prebudí se . . .
Jutro svita že se skozi ókna,

A. Aškerc.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

neg, ki je še pred malo dnevi pokrival strme bregove, topí se ob vročih poljubih burnega juga, ki buči malone vsako jutro okrog gorskih vrhov.

Otajalo se je tudi lice vzbujeni zemlji, in že sili po solnčnih mestih na dan ponižni prvi cvet, prav kakor bi ne mogel čakati prihajajoče vesne. Oživé se z novo močjó vrelci, in po vseh melinah curljá iz ruše, prav kakor da umirajoča zima joče zadnjo solzo, katera se nekaj hipov pred smrtjo utrne tudi človeškemu očesu. Potok v dolu narasta in se zamolklo zvenéč trga med skalovjem, da bobní in šumí tesna dolina.

Tudi naša starodavna Zala se je že vzbudila iz dolgega zimskega spanja. Brstje se ji odpira po bukovih šumah, takó da so vsako jutro nje vrhovi bolj in bolj zaviti v svetlo, prvopomladno zelenje. In vsako jutro se prebudí v tem zelenji brezštevilna tolpa krilatih pevcev, ki so v Zali trpeli lakoto in mraz v dolgi dolgi zimi, ali pa se ravnokar povrnili s toplim jugom v kraj, kjer so nekdej spomladi nosili gnezda svoja. Izmed vseh prva se vzbudí drobna tašica, in kakor srebrn zvonček gostolí nje močna pesem visoko z vitke jelke v pozdrav mlademu jutru, ki že kaže zorni svoj obraz izza mračnega hribovja. Takoj se oživí ves roj, oživí se veja za vejo, povsod vse prepeva, vse žvrgolí in kliče zlato solnce z nebeške postelje, kjer leži le predolgo.

In končno — na suhi veji, s katere se odpira pogled v globoki dol, vzbudí se gozdne perutnine vladar — divji petelin, prevzet od sladke ljubezni, ki je kakor vsemu svetu vladarica tudi njemu. Po svoje zapoje večno pesem o ljubezni, toda ée je nisi že prej čul te pesmi, ne zaslišiš je v tistem logu, nego samó meniš, da padajo kje na trd

kamen kaplje z mokrega vejevja. In takrat je resnično krasno v stari Zali! Vzlic hladnemu jutru se ogreje lovcu kri v žilah. Po temni lozi stopa, komaj krotí srce in skoro dihati si ne upa, samó da bi zalezal zaljubljeno ptico, ki je od strasti in ljubezni slepa in gluha, in to tudi proti nevarnosti in smrtonosnemu orožju! Ljubezen nam je vsem v pogubo, takó mladeniču, ki se zagleda v cvetoči obraz cvetočemu dekletu, takó ptici na zelenem vrhu, pojoči pesem ljubezni in vabeči grahasto družico na svatbo v prvi pomladi!

* * *

Od tedaj je dvanajst ali štirinajst let. Meseca aprila sva z gospodom Andrejem, kapelanom v Lučinah, hotela postaviti svoje šatore vrhu Zale. Skoro je solnce nekoliko pripekalo, ko sva se s svojo družbo pehala vkreber na zeleni vrh. Z nama so bili zgolj lovci kmetkega rodú, vsi bolj slabi gospodarji, pa toliko bolj vneti za lov in za vse, kar je v zvezi z njim.

Dolg, koščen mož je nosil dobro založeni tovor, da bi ne strdali v gozdni samoti. In to ne tedaj, ko se v strašno dolgi noči pričakuje zaželeno jutro in ne takrat, ko se po srečnem ali nesrečnem lovu odpočijeta duša in teló od razburjenosti, ki razvneumlje lovca, če pleše okrog črne hoje, s katere kaplja zaljubljene ptice zaljubljena pesem.

Obraz omenjenega nosača je bil zeló značilen in je kazal nekaj tistih črt, ki se drugače le takrat prikazujejo na obrazu človeškem, čc joka. In res se ti je zdel ta človek, kakor da hoče vsak hip prav milo zajokati. To se je dalo pričakovati tembolj, ker je mož do malega pri vsakem koraku prav iz pluč vzdihnil, kakor bi mu skrivna toga razjedala srce in dušo. Radi tega vtiska, katerega je napravljala zunanost ali pa morda radi istinitih nadlog, katere mu je donášalo obiteljsko življenje, o katerih pa ni rad govoril — toliko rajši so govorili drugi o njih — prijel se ga je pridevek »žalostni Miha«. In za takega ga je poznalo vse žirovsko pogorje.

Žalostni Miha nam je nosil tovor tisti dan in je pred nami ječal po strmem kolovozu navpik po zelenem bregu. Pazili pa smo nanj, da ni korakal prehitro, ker bi sicer preveč zaostali. Prav takó pa smo tudi pazili, da ni stopal prepočasi, sicer bi on preveč zaostal za nami. Trudil se je poštenjak, da bi nas ugnal s hitrico, trudil pa se je tudi, da bi zaostal takó mimogredé in za grmičevjem skrit dobil prost trenutek, po katerem so hrepenela žejna usta njegova.

V takem trenutku je bil žalostni Miha s svojim tovorom kakor blisek pri tleh in je kár najspretneje preiskal koš od vrhu do tal in od tal do vrha. In ni jedna steklenica, če je hranila jagodovec, bezgovce, sadjevec ali kaj druge tekočine, ki v mokrem jutru toli prijetno ogreje prazni želodec, ni odšla njega vestni in vsestranski preiskavi. In gorjé ji, če ji zamašek ni trdno tičal v ozkem vratu! Takoj jo je imel Miha popolnoma v oblasti in zdajci ji je pretipal srce in obisti, vtopil svojo žalost v žganji in prezgodaj izpil, kar ni bilo namenjeno njemu. Če pa je tekel v bližini studenec, tedaj je nosač Miha izpraznjeno steklenico vestno natočil z vodo, da je bila polna kakor vse druge.

Ko pa so tovariši pozneje odprli steklenico in je iz nje mesto pekoče pijače pritekla kalna in pregreta studenčnica, tedaj se je Miha rotill na vse svetnike, da se je morala dekla domá zmotiti in da je namesto »pijače« natočila v steklenico kalne in ničvredne vode.

Tudi danes je Miha poskušal, da bi zaostal in preiskal našo zalogo, katero je nosil težko na hrbtu.

»Tukaj se odpočijem! Prav malo!« izpregovoril je hipoma in obstal. »Preklicano je težko, in obramnice mi kár režejo v mesó. Le hodite počasi, takoj sem zopet za vami! Saj se še živini dovoli počitek, ko orje ves dan, nikar božjemu človeku! Ali ni res taka, gospod Andrej?«

S prav milim očesom je vprašal kapelana Andreja, in menili smo, da se mu sedaj in sedaj vlijó solze po zagorelih licih.

»Prav, prav, pa počivajmo!« odgovoril gospod Andrej lahko-dušno. »Časa je še dovolj. Sedaj še tri ni, in ne bode pol ure, pa smo na vrhu. Sedimo; tukaj je suha rušnja, da se lahko sedi na nji.«

»Če se ne motim,« dostavim jaz, »teče tu nekje v smrečji studenec, ki sloví po vsem pogorji. Na tem mestu se bode tedaj počivalo prav prijetno. Na tla s košem, Miha!«

»Zaradi studenca ne bode hotel, haha!« zasmeje se švepasti Tinče. Bil je važna oseba, in s sabo smo ga vzeli, da bi hodil poslušat, če je na večer priropotal petelin v smrečje ali pa če je v jutru že klepal na svoji veji. In Jernač izpod Skale, ki je bil tudi z nàmi, dostavil je: »Počitek bi ti že privoščili, Miha, ali zaradi studenca te ne smemo pustiti zadi! Saj veš, kakó je! Noč bode hladna, in vrag pij potem motno tvojo studenčnico!«

Miha je bil že odložil svoj koš in je rahlo odgovoril: »Le pojdite, le pojdite! Prej bodem pri vrhu nego vi! Tudi je nevarno za gospódo, ki je mečja od razgretenga voska. Vsakomur ni dano, da

bi v tem mrazu smel posedati po hladni zemlji. Moj oče je takó umrl. Pijan je bil in zaspal je pod jablano v prvi pomladi. Ko se je prebudil, pa je tičala plućnica v njem. Teden dnij pozneje je že ležal pod zemljo, in ostali smo za njim lačni in raztrgani otroci! Da se Bog usmili! Na noge torej, gospodje, takoj sem za vami! To niso časi, da bi se človek prehladil!»

»Če pa se prehladiš ti?« vpraša Jernač osorno.

»Ljubček moj, meni mraz ne škoduje! Moja koža je nekaj posebnega; verujte mi, da mraz ne gré vánjo!«

»Tvoj želodec je nekaj posebnega,« poroga se mu Tinče. »Ali danes ne izpiješ našega žganja, in to takó gotovo ne, kakor mi pomagaj Marija Devica z Gore ob moji smrtni uri! Če meniš, da te le za trenutek pustim iz očíj, motiš se. Oprtaj in stopaj pred nami!«

Globoko vzdihnivši oprta Miha težko breme in polglasno zagodrnjá, koliko lepše je hoditi po bregovih in strminah, če so pleča prazna in če ne tiči na njih preobložen koš, kakeršnega mora nositi danes. Ugovori mu niso koristili. Moral se je otovoriti in zopet je sopihal pred nami kakor obložen mezeg v laških gorah. Tinče pa je prežal ostrih pogledov za njim, da mu ni bilo mogoče stopiti za grm in vzeti polne steklenice iz napolnjenega koša.

Okolo štirih smo bili pri vrhu, tam, kjer iztezajo stari borovci svoje grčavo vejevje proti nebu. Ko smo prihajali bliže, spustil se je z borovja velikan — petelin, zaplopolal z orjaškimi perutami, raztegnil zeleno-bliščeči vrat, veličastno se dvignil v zrak, odplul čez globoko dolino in ónostran počasi sédel v smrečje, ki obsenčuje dolgoraztegnjene bregove samotnemu Žirovskemu Vrhú.

»Oh Bog, kakó ga je škoda!« zakliče švepasti Tinče. »Da nismo krenili po drugem poti! Tu pa bi bil v jutru pel, da bi se bilo čulo četrť ure daleč. In kakó bi se bil zalezal! Od borovca do borovca! Otročé bi ga zalezlo! Kakó ga je škoda!«

»Morda je proti večeru zopet tu!« tolaži ga Jernač izpod Skale.

»Vrag bode tu, pa ne petelin!« jezi se prejšnji. »To vse je zakrivil ta šment, ta žalost, ta Miha, ki mu je vsak pot pretežaven ter bi se rad na vrh Zale pripeljal v kočiji! Pa ostani domá pri svoji ženski, če si ne upaš prnesti take malenkosti po vsakem poti v Zalo!«

Miha nekaj ugovarja, da je lože poslušati peteline nego nositi tovore — ali Tinče mu ne dá do besede, nego zakriči:

»Sedaj pa še kriči in vpij, da nam celó odženeš kakega petelina! Meniš li, da jih je toliko kakor muh? Mólči torej! Če hodiš z nami v Zalo, mólči in to si zapomni!« —

Na tratini najvišjega vrha smo obstali in se pripravljali na prenočišče. Sklenili smo prenočiti pod milim nebom. Saj drugače tudi nismo mogli, ker je najbližji stan — Mrakova hiša — precēj daleč. Prenočevanje pod nočnim nebom pa tudi ni kdo vé kakó težavno. Tinče in Jernač sta napulila mehkega mahú, katerega je v Zali obilo, bodisi na tleh, bodisi na drevji. Takega mahú sta nanosila v tabor in pripravila mehka ležišča. Žalostni Miha je moral v gozd, da navleče kuriva. V Zali je vse polno suhega vejevja, pripravnega za kurjavo, ki pa je lovcu vendar silno neprijetno, če zalezuje petelina in mu pri vsakem koraku zavrešči suhljad pod stopalom, da je treba največje pozornosti in spretnosti, če hoče zadeti temno ptico.

Miha je vlačil in vlačil. Navlekel je dva velikanska kupa, da bi bili ž njima lahko zapalili dva mogočna kresova.

V tem se je bližalo solnce zatonu. Ozračje je bilo jasno, in skoro pred nami je kipel proti nebu okrogli Blegoš, in beli sneg mu je še pokrival široko glavo. Za njim je gledal izza Starega Vrha Železniški Ratitovec, za tem pa nebeški Triglav s snežnobelimi goličavami. Bolj na desno stran pa so zapirale obzorje sive Kamniške planine, in stari Grintovec, v čegar vznožji so tedaj že tudi peli petelini, stražil je nad njimi in tiščal svojo glavo visoko v oblake.

Z gospodom Andrejem sva sedela na mehkem mahu in srebala slab čaj, katerega nama je skuhal žalostni Miha ob malem ognju. Srebala sva čaj in zadovoljno zrla v krajino. Tam pod Blegošem nad globokim Karlovcem se je že mračilo; sence so se raztezale iz doline v dolino, od jarka do jarka, objemajoč selo za selom, dokler se niso pritihtapile tudi do naše Zale in nje gorskih sosedov. In skoro tedaj se je utrgala tam na Žirovskem Vrhú črna lisa izmed smrečja. In v večernatem obzorji je rasla in rasla, dokler ga nismo opazili na prosto okó, krilatega vladarja naših gozdov. Z dolgim vratom predse štrlč, pomikal se je počasi v zraku, plul proti Zali, bliže in bliže ter se končno spustil v borovje na Zali, malone takó blizu, da smo čuli hrušč in plapot, ko je sedel na drevó.

»Ta je naš!« vzklikne Tinče. »Skoro vem, na kateri borovec je padel. Od borovca do borovca, in pod njim ste, gospod Andrej, da ne veste, kdaj ste tja prišli!«

»Če bode le pel«, odgovori gospod Andrej.

»Že poznam nebó! Táko jutro bode, da bodo peli vsi!« zatrdi Tinče. »Ali sedaj morava z Jernačem v gozd, da poslušava, koliko jih priropotá ta večer in koliko se jih oglašá.«

Jernač in Tine nató odideta. Miha zapali ogenj na dveh mestih; na sredi pripravi ležišče, takó da je ležečega prijetno grelo od leve in desne strani. Miha je kuril in kuril. Visoko je plapolal plamen, in ker ni bilo sape in ker je bilo lesovje suho, naju dim ni nadlegoval. Vedno še sva z gospodom Andrejem zrla pódse v krajino, izginjajočo v večernem mraku. Na nebu se je utrinjala zvezda za zvezdo, in večernica je migljala, kakor bi le nerada gledala skozi nebeško okno v globino, kjer se sveti mala iskra, naša zemlja. Že so zaspale ptice po vejah, in že je tu in tam zavriskala sova v gošči!

Mráz ni bilo, in z gospodom Andrejem sva gojila najboljše upe za jutri.

Izpregovoril sem: »Vidite, gospod Andrej, to je krasen večer, in Zala je zavita v vso čarobo svojo. Da bi človek vsaj živel tristo ali štiristo let, potem bi vsaj védel, kakó se svet izpreminja! Koliko je dvesto let? Kaplja v morje in še ne! In vender, koliko izpremembe! Kakšna je bila Zala tedaj, in kje so drevesa, ki so jo senčila tiste dni! In kje šele so smrtna bitja, ki so takrat dihala božji zrak, kakor ga dihamo mi dandanes! Čutila so tiste bolesi, tiste skrbi, in njim je bila ljubezen takisto pogubna kakor nam, kakor meni, ki me v tristo letih niti toliko ne bode, da bi si otročè z mojim pepelom napolnilo malo svoje perišče!«

»Radovedni ste«, odgovorí kapelan Andrej, »kakó je bilo v Zali pred tristo ali dvesto leti! Kdo naj bi to védel! Nekaj vem, ali vsega itak ne vé nihče. Kdo bi spal sedaj? Zatopiva se v minulo in oglejva si Zalo, kakšna je bila tedaj, ko so še dihali óni po zemlji, katerih ostanki sedaj ne napolnijo otroškega perišča! Vas je li volja poslušati mojo resnično in pravično povest?«

»Pripovedujte, bratec Andrej!«

»Poslušajte torej!«

I.

Kapelan gospod Andrej pripoveduje:

»Takó čitam v starih listínah. Od tistih dób je minilo dvesto let. Morda nekaj več, morda nekaj menj. Bilo je takrat, ko je škof Hren — slava njega spominu! — zatiral krivoverce v deželi in izganjal iz nje luteranske predikante. Luteranstvo je iztrebil — čast bodi za to Mariji Devici in sv. Jožefu! — in le kje, v skritem pogorju, tičal je še prikrit antipapist, ki je skrivoma prebiral sveto biblijo in še bolj skrivoma zabavljal na papiste in druge take služabnike peklenskega zmaja!

V tistih dóbah je bilo torej. Kakó se je od takrat izpremenila naša Zala! Kjer gledaš sedaj gole bregove, ondu je raslo tiste dni

visoko hrastovje in črni gozd se je razprostiral tja do Žirov, in na drugi strani tja do ponižnih Lučin, ki tičé še dandanes kakor bel cvet sredi zelenih senožetij.

Po teh gozdih so se jesenskega dné — govorim o časih, ki so bili pred dvesto leti — zvijali glasovi zavitega lovskega rogú. Vmes se je oglašalo razvnetih lovskih psov zvonjenje, da je odmevalo z brega v breg. In živahneje in živahneje so lajali psi, trepetajoč po gorkih sledovih zverjadi, ravnokar pregnane z ležišča. Iz jarka v jarek se je gnala razljučena tolpa. In lomilo se je vejevje, kjer si je plašna zver iskala izhoda iz gošče, v kateri je spala. Za njo pa so se togotili resasti psi, in lovski rog se je oglašal. Bila je prijetna, srce ogrevajoča gonja!

Na lov je bil prišel mladi brežinski kanonik comes Amandus. V tisti dóbi je čul brežinski nemški škof, ki si je množil svoje bogastvo iz ubogih slovenskih pokrajin — Nemca vedno sreča išče, sosebno če je škof svete matere katoliške cerkve! — da se mu na loški graščini ne gospodari takó, kakor bi se moralo gospodariti. Upravičeno se mu je tožilo, da se preveč izdaja in premalo pridobiva. Kot nekaj posebnega pa se je opazalo, da oskrbnik in njega pisarji dobro živé in da se bogaté ne samó od leta do leta, temveč od dné do dné. Škofova denarnica v nemških Brežinah pa je potrebovala peneza, kar se časih pripetí še dandanes. Ali loški pisarji so vzdihovali, da nimajo niti beneških cekinov, niti nemških vinarjev, takó da ne morejo dati ničesar. V tej stiski si visoki gospod in škof ni védel pomagati drugače, nego da je odposlal posebnega komisarja, svojega strijčnika Amanda, mladega kanonika brežinske cerkve, da bi preresetal omenjeno gnilo gospodarstvo ter preiskal in odpravil, kar je nezdravega in nepoštenega. Kanonik je imel komaj nekaj nad trideset let. Ker je bil porojen grof in strijčnik presvetlega škofa, ne čudimo se, da je bil kanonik pri brežinski stolici, dasi še ni dopolnil dvaintridesetega leta.

Pol leta je že živel kanonik Amandus na loškem gradu in se sósebnó marljivo trudil za blaginjo svojega strijca in škofa. Oskrbnik in pisarji so se tresli pred mladim gospodom in se brezuspešno napenjali, da bi mu prikriili to ali óno. Vsak bor je moral na dan, in računi in knjige, vse se je preiskalo in pregledalo do pičice, takó da je oskrbnik s svojimi pisarji neprestano živel v vicah. Sicer pa je strogi kanonik, obkoljen z bleskom in veljavo visokega strijca, krotil tudi samega sebe ter bil kmetu in meščanu lep vzgled bogaboječe pobožnosti. Zahajal je med ljudstvo in se prav kmalu priučil jeziku, da je iz lahka govoril z najpreprostejšim vaščanom ter na svoje uho

poslušal pritožbe ubogih tlačanov proti oskrbniku in biriču. Ni si privoščil posvetnega veselja. Samó tu in tam je zahajal na lov z grajskimi hlapci ter preganjal v pogorji brhke srne in zajce hitronožne.

Takó je bil prišel tistega dné tudi v Zalo. Hlapce s psi je poslal v dolino, sam pa je ostal pod vrhom na mestu, kamor je rada pribežala divjačina, če so jo gonili psi. Tukaj se je naslonil ob debelo jelko in čakal trenutka, da bi se pričela gonja v dolu. Tik njega je ležal na tleh star sluga, ki je nosil svojega gospoda težko puško.

Lep človek je bil ta kanonik! Imel je dolge lasé, ki so se mu v kodrih vsipali na rame. Bili so to rumeni germanski lasjé, ki so se krasno ujemali z modrim očesom pod visokim čelom. Rdeča usta so mu obsenčevale brčice, v katere se je skoro moralo zaljubiti vsako žensko srce. In to tembolj, ker je kanonik Amandus vsako jutro te svoje brčice Bog vé s kakšnim mazilom počrnil, da so prijetno kontrastirale z rumenimi kodri okrog zdravega obraza. Ali na tem obrazu je tičalo precéj aristokratske ošabnosti, katera je tiste dn cvetela še bolj nego dandanes. Tičala je v vsaki črti in črtici tega obraza, in vsaka črta in črtica je takó rekoč oznanjala sama záse, kakó je bil ta mladenič prepričan, da mu mitra ne odide in da bode prej ali slej pozvan zasesti stol brežinske škofije. Tedaj mladi kanonik še ni slutil, da bodeš ravno ti, stara Zala, uničila vse visokoleteče upe njegove! In vender se je zgodilo takó, in nikdar se mu ni zasvetila zlata mitra na zlatih kodrih!

Že se ga je prijemala nejevolja; hlapci pod njim mu predolgo niso spodili ničesar.

»Pa že zopet ležé kje za grmom!« zatogotil se je sam v sebi; »da ni človek z bičem za njimi, pa gredé spé, te lene zverine!«

Po stezi mimo je prišel tedaj mlad ogljar. Kopo je kuhal v šumi in sedaj je lezel v samotno svojo kočo.

»Kaj laziš tod?« zakričí kanonik, »in mi odganjaš žival, ki hoče proti meni?«

»Ker ti gleda izpod obleke zlati križec«, odgovori črnega gozda črni mož, »vprašal bi tem lože, čemu laziš ti po tem logu? Tod preklinja ogljar, in vprašam te, kje hočeš ti darovati svojo mašo v tej pustinji? Res pravi Krist, kdor se z mečem pečá, naj po meči pogine. Ali uboga žival se ne pečá z mečem, pa ti vender prihajaš z orožjem nánjo! Ali je takó zapisano v Pismu? Služabniki Gospodovi so sedaj sluge Belcebubovi, in žalostni so časi, v katerih živimo!«

Predno mu more kanonik Amandus odgovoriti, zavije ogljar okrog holma. Strmèč izpregovori kanonik svojemu slugi: »Ali si

čul, kakó je govoril ta umazanec? Da je nosil črno haljo, menil bi, da se slini okrog tebe nemški predikant. Škoda, da ni hlapcev tu. Dal bi ga ukleniti in nekoliko položiti na tezalnico. Bog zná, kakšna mrhovina je to!»

»Zgolj ošabnost, vaša milost«, odgovori sluga ponižno. »V tem pogorji je dosti slobodnih kmetov, in vsak izmed njih je dôkaj ošabnejši od vicedoma ljubljanskega. Pa je res takó!«

»Jih že ukrotimo! In če količkaj zaslutim, da tiči med njimi kaj krive vere, tedaj bode premalo temnic na loškem gradu, in naj so vsi slobodni kmetje! Kdo pa prihaja tu zopet? Pravo čudo bode, če ugleda danes divjačino moje okó!«

Po ravno tisti stezi, po kateri je prej prišel ogljar, bliža se kanoniku mlada deklica. Ugledavši lovca, obstane plaha sredi steze in povesi okó pred njega pogledi. Svet mož je bil kanonik Amand, vendar pa ni mogel krotiti svojih pogledov in ne prikrivati začudenosti ob lepoti dekletovi. Ničesar ni izpregovoril, in ko je ona končno dvignila okó, tedaj jo je še vedno gledal in gledal ter ji takó izvabil na deviško lice rdeče rože deviške sramežljivosti.

»Kaj hočeš tu?« vprašal je rahlo.

»Za bratom grem!« odgovorila je tiho. »Ali ni prišel tod mimo?«

»Ta ošabni ogljar je tvoj brat? Govoril je zeló prešérne besede! Toda zaradi tebe mu bodi oproščeno!«

Še jo hoče nekaj vprašati, ali zdajci se oglasé psi v dolini, in takoj odmeva gozd od njih zvonjenja.

»Proti nam se vleče!« vzklikne Amand, »daj mi puško, Conrade!«

In lovska navdušenost se mu zažari iz očesa!

(Dalje prihodajič.)

Dvojno potovanje.

Srečna lastavica!
Kamor si želiš,
Brzih ti perutij
Lahko poletiš.

Glej, po širem svetu
Hodim tudi jaz,
Kamorkoli kliče
Drugih me — ukaz!

L. Habétov.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

I.

Prva izprehajališča in prvi javni nasadi v Ljubljani.¹⁾

Gotovo slovi Ljubljana po pravici zaradi mnogih lepih izprehajališč in javnih nasadov v mestu samem, pa tudi v njega okolici. Ni dosti mest v Avstriji, ki bi v tem pogledu presezala Ljubljano: »Zvezda«, »Latermanov²⁾« drevored in »Tivolski gozdič« so prava dika modernega mesta, in celó taki tujci, ki so videli že nekaj svetá, jedini so v tem, da so ljubljanski nasadi res jako lepi. Pričetka so primeroma mladega, zakaj nastali so šele v tem stoletji; tudi po »Tivolskem gozdiču« so naredili pota šele zadnje čase. Stari Ljubljančani, recimo naši predniki pred sto leti, niso uživali še nobene teh prijetnostij. Če so se hoteli naužiti čistega zdravega zraka, hoditi so morali daleč iz zatohlega mesta, opasanega z debelim zidovjem.

Toda, ali niso imeli v mestu ali vsaj zunaj mesta, vendar ne predaleč od njega, res prav nič zelenega, nobene sence, v katero bi bili lahko ubežali poletni vročini? — Pač, imeli so jih, ali ta javna izprehajališča so bila jako oskromna. Cenjeni naš zgodovinar pl. Radics jih je navédel v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1886. str. 626.—630. Bogata gospôda je imela seveda velike svoje vrtove blizu mesta, kjer se je zbirala o prilikah, toda ljudstvu ti vrtovi niso bili pristopni. Ali

¹⁾ Podatki so vzeti iz aktov ljubljanskega mestnega arhiva.

²⁾ Krištof Lattermann je bil sin avstrijskega fml. Frančiška Lattermanna, katerega je cesar leta 1792. zaradi njegovih zaslug pobaronil. Porojen je bil naš Lattermann na Moravskem v Olomuci leta 1753. Trinajstletnega dečka ga je poslal oče v kadetsko šolo. Prvikrat se je odlikoval kot 25leten stotnik v pruski vojski, sôsebno pa se je kot major izkazal leta 1789. pri obleganji Belega Grada pod poveljstvom Lavdonovim. V francoskih vojskah si je prislužil odliko za odliko, leta 1799. celo najvišji vojaški red Marije Terezije. V bitki pri Marengi je bil také hudo ranjen, da je moral iti leta 1805. v pokoj; prej pa ga je cesar še imenoval za feldmaršallajtenanta. Toda tedanji hudi časi ga niso pustili v miru; prevzeti je moral sedaj to sedaj óno častno mesto, sedaj na Češkem, sedaj na Hrvaškem, sedaj zopet na Dunaji samem. Imenovan je bil za feldzeugmeistra, dné 3. septembra leta 1813. pa za začasnega guvernerja ilirskega. Po odhodu iz naše dežele ga je cesar le kár obsipal s častmi in ga dne 2. julija leta 1833. naredil za najvišjega vojaškega dostojanstvenika, za feldmaršala. Umril je dve leti zatem, leta 1835., v triinosemdesetem letu svoje dóbe, ko je 70 let zvesto služil svojega cesarja. (Mittheil. d. hist. Ver. für Krain. 1855. p. 7.)

še izmed teh sta od Valvasorjevih časov pa do konca minulega stoletja izginila dva gotovo najlepših, vrt kneza Eggenberga in kneza Turjaškega: na njiju mestu stoji danes uršulinski samostan s cerkvijo, in za njimi se razteza veliki samostanski vrt. Če izvzamemo izprehajališče v hrastovih in bukovih sencah ljubljanskega Gradú, na severnem pobočji, obrnjenem proti Vélíkému trgu, to ni imela Ljubljana pred sto leti v svojem ozidji niti jednega javnega nasada. Toda še to izprehajališče, do katerega si prišel po Študentovskih ulicah ali po Rebri, gotovo ni bilo kaj vabno, ker je držalo pod starimi, neprijaznimi zidovi ljubljanskega Gradú.¹⁾ Tiste poti z ovinki, ki drži danes po Študentovskih ulicah na Grad, namreč takrat še ni bilo, ampak naredila se je tudi šele v tem stoletji. Pred sto leti celó že več ni bilo óne znamenite lipe na Starem trgu, pod katero je z drugimi Ljubljankami vred plesala nesrečna Prešérnova Uršika. Posekali so jo že v XVII. stoletji, ker je bila trhla in vsa črviva.

Taka je bila s senco v mestu. Toda précej zunaj mesta so bila tri izprehajališča, pristopna vsakomur: Prule, Cojzov vrt in Lepi pot v Gradišči, če ni sicer tudi »Lepi pot« spadal k Cojzovemu vrtu in ni bil le del njegov. Cojzov vrt je bil, če se ne motim, tam, kjer je danes vrt in hiša št. 20. na oglu Rimske in Tržaške ceste.

Prule so bile za izprehajališče prav pripravne; bile so blizu mesta in so dajale tudi nekoliko sence, zakaj oba brega Ljubljance, levi in desni, bila sta od Ljubljane prav góri do Vrhlike kakih 10—12 sežnjev na široko obsajena s hrastovino in vrbami.²⁾ Seveda se ti nasadi niso napravili ljubljanskim izprehajalcem na ljubo, ampak le čolnarjem v prid, da so varovali viharjev ladje in čolne, plavajoče po Ljubljanci. Paziti nanj in ga iz nova zasajati je bila dolžnost čolnarske zadrage. V ta gozdič, ki je sežal do Žabjeka, do takó zvanih Vodnih vrat, zahajali so Ljubljanci radi že v XVI. in XVII. stoletji in se tu razveseljevali.³⁾ Ko pa so napravili Gruberjev prekop, tedaj se je to izprehajališče polagoma opustilo, kar je prav umevno, če pomislimo, da so bile Prule sicer le dobre, mastne senožeti bogatih Ljubljančanov.

Proti koncu stoletja so hodili izprehajalci rajši drugam, na Cojzov vrt, ki ga je Cojz kupil od grofa Turjaškega. Dokler je bil vrt Tur-

¹⁾ To je tista neprijazna, danes že kár opuščena pot nad vrtovi Vélíkega trga, za katero celó marsikateri Ljubljancan ne vé.

²⁾ Hoff, *Gemälde v. Krain I.*, 82. in „*Mittheil. des Musealv.*“ 1892., p. 81.

³⁾ „Ljublj. Zvon“, 1886., I. c. Na Bregu in na sedanjem Šentjakobskem nasipu pa po mojih mislih ni bilo drevoredov.

jaški, bil je ljudstvu najbrže nepristopen. Cojz pa ga je odprl vsem ljudem. Vrt ta je bil vsekakor velik, zakaj v njem so bili drevoredi, po katerih so se vozili celó s kočijami; vršile so se na njem tudi ljudske veselice. Ko je potovala n. pr. leta 1790. princezinja Elizabeta iz Inomosta skozi Ljubljano, peljala se je na izprehod tudi v Cojzov vrt¹⁾ in ko jo je leta 1802. zopet privédla pot v Ljubljano, napravil ji je častniški zbor na Cojzovem vrtu veselico s turško godbo.²⁾

Da Ljubljančani minulega stoletja niso imeli v mestu prav nič javnih nasadov, prihajalo je odtod, ker je bila v obzidanem mestu tesna za prostor. Na napravo javnih nasadov so mogli misliti šele potem, ko so jeli konci minulega stoletja podirati mestno ozidje in njega stolpe. V aktih se na mnogih krajih naglaša, da so cesarske gosposke ukazale magistratu to podiranje zlasti iz zdravstvenih ozirov, zató, da bi dobilo mesto več svetlobe in da bi lože dohajal zdravi, čisti zrak. Ker so bile stare in takrat že nepotrebne utrditve temu na poti, ukazala jih je gosposka podreti. Že précej tedaj so se Ljubljančani posvetovali o napravi javnih nasadov, toda prišle so nesrečne francoske vojske in požrle ves denar, ki bi se bil sicer lahko potrosil v take namene. Takó se je zgodilo, da so prvi nasadi v Ljubljani nastali šele v francoski dóbi.

1. Vrt za škofijo.

Prvi tak nasad je bil zadi za škofijo. Malone prav do konca minulega stoletja je bil desni breg Ljubljaničin od Špitalskega do sedanjega Mesarskega mostú ves zadelan z mestnim ozidjem (proti Ljubljani) in z raznimi stavbami, namenjenimi trgovini. Na sedanjem »Sadnem trgu« je stala tik Ljubljanice vrsta mesnic, ki so bile zajedno klavnice, kar se je čutilo sosebnó poleti. Toda iz več vzrokov se Ljubljančani niso dosti spotikali ob njih; prvič se te mesnice in klavnice niso videle niti s Špitalskega mostú niti iz Špitalskih ulic; s Špitalskega mostú zató ne, ker so stale na njem ob levi in desni stráni kramarske lope, iz Špitalskih ulic pa zató ne, ker so stala konci mostú stara Špitalska vrata in zapirala pot na breg. Kdor je hotel do mesnic, moral je po ovinkih okolo meščanskega špitala skozi Lingarjeve ulice. Drugič pa tudi v njih bližini ni bilo takih gospodarjev, katerih beseda bi bila kàj veljala, zakaj jedina hiša je bila na tem kraju meščanska bólnica, kjer so živeli mestni ubožci ob miloščini svojih prednikov in nekoliko tudi tedanjih someščanov. Takim je mo-

¹⁾ „Laibacher Ztg.“, leta 1790.

²⁾ Ibid leta 1802.

ralo biti seveda vse prav. Najtehtnejši vzrok za to, da se ob klavnicah in mesnicah niso spotikali, pa je bil ta, da se naši predniki ob takih stvaréh sploh niso spotikali. V tem oziru so lahko prebili mnogo.

Tudi sedanji »Mokarski trg« je bil na okolo in okolo zadelan s kramarskimi lopami. Od škofijskega ogla v »Medenih ulicah« je držal do Ljublanice visok star, grd zid, ki se je pri Ljublanici ujel s še višjim in še debelejším mestnim zidom, stoječim tik brega. Na tem trgu je bilo tja do semenišča in celó zadi za njim še konec minulega stoletja vse polno kramarskih lop, večinoma lesenih, nekaj pa tudi zidanih. Ali vse, te in óne, bile so grde in škofiji nikakor ne v lepšavo; vrhu tega je bil o sejméh tukaj takšen hrup in vrišč sejmarjev, da sam nisi umel svoje besede. Celó nevarno pa je bilo tukaj zaradi ognja, ker je bilo nakopičenega veliko kramarskega blagá in ker so imeli shranjene in na kupe zložene óne »štante«, katere so o sejméh razpostavljali po vsem mestu. Zató so že za Marije Terezije mislili na to, da bi jih podrli in prenesli drugam, takó dobljeni prostor pa zasadili z drevjem in drugim zelenjem. Toda novcev ni bilo za to. Tudi pozneje so se nekajkratov lotili te stvari, ki se pa venderle ni dala zvršiti, najsi je nadškof Brigido obetal precejšen prispevek, 400 goldinarjev. Prestavljanje lop pa bi bilo stalo mnogo več; preračunjali so, da celó nekaj stotin nad 3000 goldinarjev. Zató se niso mogli sporazumeti, sosebno še zaradi tega ne, ker je nadškof obljubil ónih 400 goldinarjev le proti temu, da bi bil potrebljeni prostor njegov, oziroma škofijski.

Iz nova so podrezali to stvar leta 1800., ko je kresija mestu ukazala, da brez obotavljanja in ugovora prestavi lope na sedanji Franc Jožefov trg. Mesto je to storilo, in takó so izginile za škofijo lesene lope, ostale pa so še na pol podrté zidane in ostal je tudi še grdi in že na pol porušeni zid, ki je oklepal Kramarski trg. Sicer je želelo pač vse mesto, da bi se odpravil tudi ta neukusni ostanek starih časov, ali bilo ni nikjer denarja.

V francoskih časih pa je stvar venderle stekla, a tudi sedaj šele po požrtvovalnosti bogatega ljubljanskega trgovca Primica. Ta se je ponudil, da potrebi in splanira grdi Kramarski trg ob svojih troških; izgovoril si je le gradivo, kar ga je bilo tam.

Ko se je to zgodilo, bili so tudi Francozi pripravljeni kàj storiti za olepšavo tega primeroma velikega, a golega in pustega kraja. Kazalo ga je olepšati že zató, ker je v škofiji bival tisti čas guverner, v semenišči pa škof. In res je začel spomladi leta 1812. zasajati nalašč za to najeti vrtnar Riedl za škofijo domače in inozemsko drevje

in raznovrstne cvetice. Pri delu ga je nadziral mestni svetovalec, bogati trgovec Alborghetti. Riedl je postavil v novi nasad celó štiri pomarančna drevesa in je sploh poskrbel, da je dobil ta kraj, ograjen z novim ličnim zidom, res čedno in času primerno lice. Za Riedla bridko je bilo samó to, da so ga Francozje kár čisto pozabili plačati za njegov trud. Moledoval je dolgo, predno mu je guverner grof Bertrand, pa tudi šele zadnje dni pred svojim odhodom iz Ljubljane, izplačal vsaj nekaj malega, deset frankov. Pozneje pa je delal Riedl zopet dolgo časa zastonj, prenašal, ali ker sam tega ni mogel storiti, prenašati dal óne štiri pomaranče v kadéh z vrta v cvetičnjak, spomladi pa iz cvetičnjaka zopet na vrt. Mož je moral najemati ljudi in se je zaradi tega celó nekoliko zadolžil. Leta 1813. so Francozje meseca oktobra odšli iz dežele z dolgom pri ubogem Riedlu. Tega pa ta nezgoda ni kár nič zadrževala, da ne bi bil skrbel za novi nasad tudi še potem, ko so prišli v deželo Avstrijci. Ker je védel, da so imele sedaj avstrijske gosposke glavo polne drugih stvari nego kakó se sadi drevje in priliva cveticam, oglasil se je dné 17. novembra 1813. leta sam, opisal v svoji prošnji, kaj je učakal pri novem nasadu od prvega početka do tistega časa ter je prosil odloka o tej stvari, hitrega odloka, češ, da je že zadnji čas, da se zasađi inozemsko grmovje, ki ga ali še ni, ali pa se je posušilo ali ga je vzela lanska zima, in da se dalje zavarujejo mladi akatje in drugo drevje zimskih viharjev, snegá in mraza.

Če je vse to res, kar pripoveduje mož v svoji prošnji, bilo mu je gotovo prav mnogo do tega, da se napravi tukaj lep javen nasad. Tudi magistrat se je pobrinil, da ostane ta nasad mestna svojina. Ko so se namreč Avstrijci vrnili v deželo, razglasiti je dal deželni poveljnik in cesarjev namestnik, baron Lattermann, da morajo za sedaj ostati vse stvari prejšnjega francoskega erara takó, kakor so jih pustili Francozi ob svojem odhodu. Ta ukaz je dal magistratu povod, da je izprožil vprašanje: čegav je novi nasad, ali mestni ali erarov kakor škofija? Do tedaj se o tem ni še govorilo; o tej priliki pa se je morala stvar dognati. Magistrat se je je lotil kár od najbolj praktične strani. V dokaz, da je jedino pravi gospodar nasadov on, dajal si je v njih ta in óni posel, ne da bi ga bilo količkaj treba; ukazal je podreti celó ravnokar narejeni novi zid okolo nasada. Seveda je zvedel o tem tudi baron Lattermann, ki se je obrnil do magistrata s pikrim pisanjem ter mu očital, da je magistrat dobro védel, čegav je vrtič, da je erarna svojina, da pa je venderle dal podreti zid takó in s toliko delavci, da se je zgledovalo vse mesto. Njemu, Lattermannu,

znano je dobro, zakaj se je to vse takó zgodilo, zató, da bi mesto prehitelo erar, kar pa nikakor ne gré. Magistrat mora najprej dokazati svojinske pravice do vrtiča, potem šele bode lahko počenjal ž njim, kar se mu bode zdelo. Lattermann je bil prav resno hud in je župana oštel. Ukazal mu je podrti zid takoj zopet podzidati, odslej pa se nobene reči, za katero je treba njega dovolitve, lotiti na tak način. To je kár naravnost razžaljivo zanj, če zvé šele v pogovoru z drugimi ljudmi o stvaréh, ki naj se rešujejo uradnim pótem.

Župan se je zagovarjal, da je govoril o tej stvari z najkompetnejšim človekom, s provizoriškim ravnateljem cesarskih domén. Toda Lattermann ga je zavrnil, da ga to nikakor ne opravičuje; s takimi stvarmi se mora ravnati uradno, sicer pa je ravnatelj domén sam dejal županu, naj stori, kar se mu zdí in kar se upa sam zagovarjati; on ne prevzame nobene odgovornosti (dné 19. aprila 1814. leta).

Župan se vender ni dal ostrašiti, ampak se je krepko potegnil za mestne pravice do vrta ter naglašal, da je bil Kramarski trg že od nekdanj mestna svojina, da se je počedil ta kraj z mestnim denarjem in po požrtvovalnosti jednega ljubljanskih meščanov, Primica ter da se je nasadil pod nadzorstvom mestnega svetovalca Alborghettija. Čegav je torej vrt, če ne mestni?

Iz tega županovega ugovora je posneti, da je bila okolica škofije, semenišča in šentklavške cerkve v prejšnjih časih dôkaj neprijazna. Župan je namreč dejal: šentklavška cerkev je dobila s tem, da so se odprle kdo vé koliko stoletij zazidane ozke ulice, zopet zvezo z Ljubljano. Koliko je, že manjša nevarnost gledé na ogenj! Zraven tega pa ni smeti pozabiti še druge koristi: da se namreč za cerkvijo odslej ne bode dala več kopičiti nesnaga takó ostudno kakor doslej ¹⁾ Župan je dalje naglašal, da si je magistrat zaslužil posebno zahvalo od tistih, ki imajo oskrbovati in nadzirati semenišče in stolno cerkev, poslopji, ki se odlikujeta po svojem zlogu in katerima več ne bode treba trpeti nesnage okolo sebe.

Ugovor se je rešil za mesto ugodno. Deželna gosposka je spoznala, da je magistratova prava, zató mu je prepustila vrt v last. Magistrat ga je odmenil za izprehajališče in zabavišče takih otrok, ki so še priporočeni skrbi pestunja. Da bi se ne pripetila nesreča, zasadil ga je ob Ljubljani z živo mejo, mlado drevje v njem pa je ukazal

¹⁾ Es wird nun durch die nothwendig häufige Passage unmöglich werden, an der Nordseite (med semeniščem in cerkvijo) den Unrath auf eine so ekelhafte Weise zu thürmen.

zavarovati s koli. Toda navzlic tej skrbi in navzlic paznosti vrtnarjevi se je vender čulo že skoro potem o poškodovanem drevju, poškodovani meji in izruvanih in razmetanih klopéh, ki so bile za izprehajalce razstavljene po vrtu.

Koliko časa se je mladina razveseljevala po tem vrtu, ne vem povedati; vsak Ljubljčan pa se še sam dobro spominja, da je na mestu tu opisanega nasada stal še nedavno škofjski konjski hlev, ki ga je ukazal podreti šele sedanji škof ter z lepimi nasadi dal temu kraju zopet prijazno lice, kakeršno je imel leta 1814.

(Dalje prihodnjič.)

Ptici.

Na lipi gledam ptici dvé,
Pevaje prva drugi dé:
»Na poti me je spremljal drug,
Ko sem preplula topli jug.
Nebrojno gledala cvetú,
Prirode mnogo sva krasú.
Možé sva zrla vročih lic,
Ognjene pógledé devic.
Čez dol sva potlej in goró
Priplavala na lipo tó.
Sedaj sva zložna v tem oba,
Da je krasnejša zemlja ta,
In národ, ki mu ona last,
Njen pónos je in njena čast!«

Spleheče ptica, kljun zaprè,
Pripóved druga to pričnè:
»Ponesel skozi vedri zrak
Na sever me je vzlet legak.
Na belih gorah solúčni svit
V čaróbi bajni je razlit.
Rod, ki ga óni svet živí,
On sebi blag — a drugim ní.
Želela sem čez dol, goró,
Priplavala na lipo tó.
Kar veš ti z drugom, tó znam jaz:
Ta zemlja je vesoljstvu kras,
In plemenitejši ljudjé
Nikjer na svetu ne živé.«

Končá sedaj še druga ptic
Najlepšo, kar sem čul pravljíc.
Ozrém se jaz na ptici dvé,
Izgovorim besede té:
»Ko zopet te na cvetni jug
Tvoj zvesti bode spremljal drug,
Ko bode tebe skozi zrak
Na sever nesel vzlet legak,
To izpod néba, iznad vej
Žvrgóli vsaka mi poslej:
Razsipal vso krasoto Bog
Nad naš je hrib in naš je log,
In izmed vseh najblažji rod
Ta rod je, ki je tù gospód!«

Rástislav.

Svatba na Selih.

Povest. Spisal Podgoričan.

I.

S pomladi in poleti leta 1878. so ljudje po vsi državi nezaupno čitali časnike, ker so se bali vojske. Na Balkanu je že več let gospodaril meč, padlo je bilo tam na tisoče slovanskih móž, vender še ni bilo mirú v deželah, ki so naši državi najbližje. Vse je kazalo, da bode morala miriti Avstrija s hrabrim svojim vojaštvom. Zató so se bali. Marsikdo je bil sam vojak, drug je imel brata vojaka ali sorodnika, ljubega prijatelja ali dobrega znanca, po katerem bi mu bilo žal, ako bi ga na vojski dohitela zgodnja smrt. Nič se ni za trdno védelo, kaj bode iz vsega. Zdjaci počí okolo sv. Vida glas: »Vojska bode s Turkom!« In ta glas je odmeval po vsi državi, po vseh deželah in segel hipoma v najoddaljenejše kraje, v najsamotnejša sela v pustih dolih in nerodovitih gorah. Šumelo je zlasti v naših krajih, zakaj vojska s Turki je po mislih našega národa najhujše zlob. Tristoletno krvavo bojevanje s temi sovražniki krščanstva in Slovencev je napolnilo naše pradede s sovraštvom in strahom takó, da jim je prešlo oboje v mesó in kri in da še sedANJI rod čuti nekovo neznano mržnjo do Turčina. Že ime Turčin vzbuja pri preprostem národu grozo. »In sedaj bode zopet vojska s Turkom! Bog nas varuj!« vzdihali so ljudje. Hipoma so se oživele stare, na pol pozabljene pripovedke in pravljice o Turkih in psoglavcih ter se pravile prestrašenim ljudem, da so se podnevi plaho ozirali, odkod privihrajo Turčini, ponóči pa od groze niti spati niso mogli. Premnoga stara mamica si je otrla rosno okó, ko se je spomnila sina vojaka, ki bode moral na vojsko; jokale so žene, in tudi mnogi deklici, ki je rada imela mladeniča vojaka, bilo je nekamo tesno pri srci, ko je pomislila, da morda:

»Ko pojde na vojsko,
Nazaj ga več ne bo.«

Res niso bili nič kaj veseli dnevi. Vsak hip so pričakovali, koga pokličejo v vojsko. Kdor pa se ni bal za nikogar, pravil je, da bodo turški konji zopet teptali naša polja, neusmiljeni Turki morili ljudi in požigali vasi in mesta. In s tem brezupnim modrovanjem se je podrla marsikomu še tista srčnost, kar je je ostalo.

Na Zgonče Poljane je prinesel novico o vojski cerkvenik od Svegatega Primoža. Zjutraj je robski gospod župnik Primož maševal tam góri v podružniški cerkvi in po maši povedal cerkveniku, kar je zvédel prejšnji dan. Stari cerkvenik se je zelo prestrašil in vzdihnil ves prepal:

»Jažeš! Kaj bode pa sedaj?«

»Glej ga, kaj bode? Na vojsko pojdeš, ako si še vojak ali si pa morda kdaj bil,« pošali se gospod.

»Naka, gospod, vojak nisem in cesarskega kruha nisem še nikdar jedel in tudi suknje cesarske nisem nosil. Zvrgli so me, dasi —«

»Že prav,« ustavi ga gospod, ki je že večkrat čul staro pri-poved. »Ali pojde morda sin na vojsko?«

»Moj sin ne, pač pa bratov z Osredka. Povedati moram brž, da bodo védeli, ako še ne vedó, in da kaj pripravijo za fanta, da ne pojde lačen po svetu.«

»Stisni mu tudi ti kakšno petico, ustrežeš mu,« pravi gospod in krene po hribu nizdolu.

Cerkvenik pa zaklene cerkev, stopi v hišo in pové ženi in družini, da je vojska, nató gré brž po drugi stráni hriba v Osredok pravit, kar je zvédel. V bližnje Zgonče pa je stekla cerkvenica, da je brž raznesla, kar so gospod župnik povedali nje možu.

Osupnilo je ljudstvo, ko je začulo izpoved cerkvenikovo in se prestrašilo nemalo. Najboljši možjé in najkrepkejši mladeniči bodo morali na vojsko! Res pravi národni pregovor, da so nebesa odprta, kadar je vojska, ali národu prinaša ta pregovor ubogo malo tolažbe. Vsakdo se nerad loči svetá, kjer se žíví samó jedenkrat. In iti na vojsko, kjer govóri puška, grmé topovi in žvenketajo sablje, to je hudo, težko se je ločiti rodni dolov in gor, ker človek ne vé, ali se še vrne ali ne. Tožno so povešali očetje glave, vzdihale so matere in žene, in izginil je smeh z obraza marsikateri deklici.

Ko so zvédeli na Selu novico o vojski in se je zraven povedalo, da pojde na vojsko vse, kar je kdaj nosilo puško, prestrašila se je Dragarjeva Lenica, in nekova notranja bolečina ji je hipoma presunila srce; slutila je veliko nesrečo.

»Ubili ga bodo in videla ga ne bodem nikdar več!« mislila si je, in ta misel ji je privabila solze v oči. Razburila ji je srce in dušo.

»Bog zná, ali že vé ali ne, kaj ga čaka,« misli si. »Na samoti so, gotovo jim ni šel še nihče povedat.«

Sama pa vzame košek, pové, da gré na njivo po krmo za prašiče, in krene po grebenu na Nered. Na pol pota tjà pa zavije na

desno v breg, kjer so imeli precēj daleč gōri Dragarjevi nekaj njiv. In ne daleč od tam, komaj tri streljaje, stoji lovska hiša turjaške graščine, v kateri stanuje lovec, da varuje gozd Mačkovec in straši lesne in gozdne tatove.

Prišedši na njivo, Lenica obstoji in gré proti lovski hiši, ni li kdo zunaj. Toda ničesar ne opazi. Loti se dela, ali ob delu večkrat postane in se ozira zlasti proti hiši. Zdajci ji udari na uhó glasno ukanje. Zgane se, zakaj dobro ji je znan čisti glas. Ozrè se tjà in na kolovozni poti ugleda njega, ki ga je prišla čakati. On jo je bil takoj ugledal in jo spoznal, ko je stopil iz gozda. Zaukal je, češ, da jo vidi. Pulila in plela je pridno, a solze, katerih se ni mogla ubraniti, kapale so ji na roko, zakaj takó žalostne slutnje so jo obhajale, da se nikakor ni mogla umiriti.

Skoro je stal vitki grajski lovec poleg nje.

»Ali danes sama pleveš?« nagovori jo veselo.

Lenica se vzravna, vzpogleda in odvrne:

»Sama.«

Ko opazi lovec nje solzne oči in zbegani obraz, vpraša jo ves vznemirjen:

»Kaj ti je, Lenica, zakaj si se jokala?«

Toda ona ne more odgovoriti takó brž, nego si s predpasnikom obriše solze.

»Povej, kdo ti je storil kàj žalega?« sili lovec.

»Mêni ni storil nihče ničesar, ali ti, Egidij, moraš od tod — na vojsko.«

»Kaj praviš?« začudi se lovec.

»Na vojsko pojdeš, in videla te ne bodem nikdar več!« ponovi Lenica s tresočim glasom.

»Kdo pravi, da grem na vojsko? Jaz ne vém o vsem tem ničesar.«

»Pa jaz sem zvédela, in vsi že vedó. Oh, saj sem si mislila, da še ne véš, kaj te čaka! S Turkom se je vnela vojska, kakor sem slišala davi, in vsi vojaki morajo nánjo.«

Neverjetno in vznemirjen zmajè lovec z glavo, rekši:

»Ne boj se, Lenica, ne bode takó hudo; bržkone se je kdo pošilil z nami Rovtarji. Ako se pa res začnè vojska, no, vseh vojakov izvestno ne skličejo, in vse je mogoče, da mene izpusté, zlasti ako naš grof izpregovori dobro besedo, da mu lovcev ne pokličejo, ker potem nima kdo čuvati njega svojine.«

Razjasni se dekličin obraz, ker so jo nekoliko potolažile lovčeve besede.

»Oh, da bi le res bilo takó, kakor misliš!« pravi po kratkem molku.

»Res bode, le brez skrbí bodi in vesela, pa kaj drugega povej!«

»Kaj bi ti povedala? Pri nas se govori samó o vojski. Věš, molila bodem, da te ne vzemó. Pa če dobiš pozovnico, poróči mi, da bodem védela, pri čem sem,« velí mu v skrbéh.

»Sedaj se mi pa mudí domóv,« pristavi še in pospravi napravljenó krmo v košek.

Lovec ji pomaga zadeti in jo potem spremlja, držeč jo za roko, po stezi dóli do pota. Vesel smeh dekličin skoro naznanja, da je pregnala tožnost in da jo je obšla tista znana dekliška brezskrbnost in lahkomiselnost. Na razpotji se ločita. Lenica hití domóv na Sela, lovec pa se zamišljen vrne na Podmol. Novica o vojski ga je nemilo zadela, vendar je upal, da ga prezró in da ne dobí povelja iti k polku.

Materi ne pové ničesar, dasi ga je izpraševala, kaj mu je, da je takó malobeseden in nekamo tožen.

II.

Novica o vojski se je že drugi dan uresničila. Župan Zvonec je dobil cel zvezek pozovnic za vojake z naročilom, da jih mora takoj izročiti pozvancem. Raznašanje je bilo za župana naporno delo. Županija je izmed največjih v deželi in obseza mnogo majhnih vasij in selišč, raztresenih po ozkih, dolgih jarkih, strmih brdih ali na vrhovih gričev in hribov. Četrť ure skoraj ni poti po ravnem. Potil se ni zastonj rejeni oče župan Zvonec. In v katero hišo je stopil, nikjer se ga niso razveselili, ampak povsod prestrašili. Ženske so zajokale, stari očetje so zmajevali s plešimi glavami in modrovali, da bi vojske pač ne bilo treba; kdor pa je vzprejel pozovnico, strmel je vánjo in si jo tolmačil. Jokal tak ni nihče, ker pravi vojak se ne joka in strahú pokazati ne smé. Potem je župan Zvonec še vselej povedal, komu je že izročil pozovnico in komu jo še ponese.

Na Selih se oglasi Zvonec mimogredé pri Dragarji, ker sta si bila prav dobra in je bil Dragar že več let občinski odbornik in zapupni mož.

»Ali si tudi k nam kaj prinesel?« vpraša Dragar nasmehoma.

»Komu? — Tebi? — Sinov še nimaš vojakov, hlapca pa tudi nimaš takega, da bi bil za cesarsko službo.«

»Nič se ne šali, Zvonec!«

»Saj se ne, ampak to vem, da bi ti ne bil takó vesel, ako bi bil jaz sedaj-le tak listek prinesel,« pravi župan in pokaže táko usodno pozovnico.

»Nekoliko bi me že jezilo. Kaj pa, ali je veliko pozvanih?«

»Mnogo! Vojska bode huda, ako skličejo vse vojake, kakor so jih pri nas.«

»Kaj so vse pobrali?« oglasí se Dragarica.

»Vse, kolikor jaz vem, mislim, da iz naše občine nobeden ne ostane domá. Kakih dvajset pozovnic je prišlo, katere sem že močno raznesel, tukaj imam pa še dve, za Kališče, dve za Krvave Peči in jedno za graščinskega lovca na Podmolu.«

Župan izvestno ni védel, kakšno žalost je provzročil Dragarjevi Lenici s tem takó ravnodušnim poročilom. Vsa v skrbéh je mlada deklica, nekaj šivajoča, poslušala in vlekla na uho županove besede, da bi zvédela, kaj se zgodi z lovцем Egidijem. Vprašati zanj vpričo očeta in matere ni hotela, da bi se ne izdala. Imela je še vender nekoliko upanja, da Egidij ne pojde na vojsko. To upanje je pač izgini- nilo, ko je izrazil svoje misli Zvonec, da pojdejo vsi na vojsko; ali ko je povedal, da nese lovcu pozovnico, presunila jo je bridka žalost, pretesne so ji bile prsi, in znamenja nje notranjih čustev so silila na dan. Zbeží iz hiše na vrt, da se tam v zatišji izjoka in dá odduška srčni bolečini.

»Ha, ta gré tudi?« pravi Dragar. »No, takega vsaj ni takó škoda kakor nas kmetov, ker nima kdo delati in gospodariti.«

»Škodilo bode pa njega materi. Stara je, dela težko in sedaj ne bode imela nikogar. Lovec ni napačen. Marljiv je in pošten,« opomni Dragarica.

»Lovec ni bil še nobeden nič prida,« zavrne jo mož. »Kaj, Zvonec? Takih ljudij ne potrebujemo,« namežikne županu.

Zvonec se nasmeje, rekši:

»Morajo že biti. — Sedaj pa grem, da opravim do večera. Pa zdravi!«

Po teh besedah odide od Dragarja in krene po poti na Kališče. Gre doč tja gôri, zavije s pota še na Podmol, da bi šel potem iz Krvavih Pečij kâr naravnost dóli na Rob.

Lovec je sedél na klopi pred hišo in zamišljen zrl prédse. Vzdrami ga težka hoja županova. Ko ga spozná, prestraši se in osupne, zakaj zazdí se mu, kaj prinaša.

»Kaj pa je vas prineslo sém gôri Zvonec?« vpraša vznemirjen.

»Dolžnost!« odvrne župan. »Pa kaj bi ti pravil, ná, kàr sam poglej, saj znaš brati.«

Poišče pozivnico, glasečo se na lovčevo ime, in mu jo vročí.

S tresočo roko vzame lovec beli list in uprè oči vanj.

»Umeješ? Veš sedaj?« vpraša župan po kratkem premolku.

»Vem.«

»Torej v oseminštiridesetih urah. Hitro bode treba iti.«

»Hitro.«

»Nič se ne boj! Srčen bodi, saj si mož in streljati tudi znaš,« tolaži ga župan, vidèč da je vsa odločnost in krepost izginila z lovčevega obraza.

»Ali ste bili že kdàj v vojski?«

Župan pogleda v tlà.

»Bil še nisem, pa srca bi vender ne izgubil.«

»Kaj si pa dobil, Egidij?« vpraša ga mati, stopivši na prag, ko je slišala zunaj govorjenje.

»Pa se pomenita in ne žalujta preveč,« pravi župan in gré svoj pot, ker menda ni hotel biti priča prizoru, kakeršnega je videl danes že večkrat.

»Nič dobrega, mati,« odvrne lovec bled.

»Govôri, Egidij, kaj ti je prinesel župan?« pravi mati in zrè vprašalno sina.

»Mati, nič drugega ni nego povelje za vojsko. Jutri moram od vas, kamor me kliče cesarjev ukaz,« razloži ji na videz miren in ravnodušen.

»Na vojsko moraš?« zajekne starka in sklène roke. »Moj Bog, na vojsko!? — Kam? — S kom?«

»Na vojsko, s Turkom.«

»Da te tam umoré! — Ti ne greš, ne smeš iti!« Rekši objame sina in ga stiska k sebi, kakor bi ga hotela za vselej pridržati domá. Solze so ji porosile vela lica.

»Mati, ljuba mati, pomirite se in ne tožite. Iti moram, ker sem prisegel zvestobo cesarju in domovini. Kàj hočete, da me bodo preganjali orožniki in da pridem v ječo ali še kam drugam?« Govorèč se oprostí iskrenega objema.

»Ali moraš res na vojsko?« vpraša mati takó milo in žalostno, sklène roke in gleda sina, kakor da ga vidi zadnjič.

Sina pa je materin pogled še bolj težil in mu grenil pot na vojsko.

»Res moram, jutri grem, pripravite mi kàj za pot.«

»Vse ti rada storim, karkoli hočeš! Saj ti morda ne bodem nikdar več, saj te bržkone ubije turška krogla ali pa ti odsekajo glavo in potem umrjem tudi jaz od žalosti! Sama pač nimam kaj početi na svetu.«

Takó je težila mati srce sebi in sinu.

Lovec pa krene molčé in zamišljen v gozd, da se umakne tožeči materi. Séde na porobek in si podpré glavo. Lep razgled se mu razgrinja čez griče in dole, do sinjih gorâ na vzhodu, ki v velikem polkrogu mejé obzorje. Toda danes je slep za vso krasoto in veličastvo rodne zemlje; dušo mu stiska bridka toga, glavo pa mu polnijo mučne skrbi. Ni se bal krvave vojske niti naporov in trpljenja, ki čakajo vojaka na vojski v tujih, negostoljubnih deželah. Težilo pa ga je pustiti ljubi domači kraj, pustiti morda za vselej rodno mater, pustiti Dragarjevo Lenico, da je nemara ne vidi nikdar več. Mati je že stara in onemogla, zanesti se ne more, da bi še dolgo živela, ker star človek je itak od danes do jutri; toda upal je, da jo še najde zdravo, ako se srečno vrne z vojske. Takó se pa ni mogel potolažiti zaradi Dragarjeve Lenice. To je imel najrajši na svetu za svojo materjo in časih je celó dvojil, ali ljubi mater bolj ali njo, Védel je pač tudi, da ga ima deklica rada, in bal se ni, da bi mu bila svojevóljno nezvesta; toda ni si mogel misliti za trdno, da bi dobil Lenico še táko, kakeršna je sedaj. Morda ni prav zaupal neomahljivi ženski zvestobi. Bal se je, da ne bi našel Dragarjeve Lenice žene drugega, ako bi vojska že predolgo trajala in bi ga v tem pozabila — strašna misel!

Na večer se vrne v hišo k materi, ki je bila v tem jokaje in molčé pripravila večerjo sinu in sebi. Toda jesti se jima ni ljubilo in govoriti tudi ne, zakaj vsaka beseda je le še povečala žalost. Ljubeče je gledala tožnega sina, kateri skoro odide, morda za vselej.

Po kratki molitvi vstane lovec in se pokrije.

»Dôli grem na Sela,« izpregovori in gré k vratom.

»Pridi skoro, da se še kaj pogovoriva,« naprosi ga mati.

»Čakati me ni treba, ne vém, kakó dolgo se zakesnim.«

Rekši odide iz hiše in nizdolu po poti.

(Dalje prihodnjič.)

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

o je kralj Filip Macedonski leta 338. pr. Kr. premagal Grke v bitki pri Heroneji (Chaironeia), zadal je smrtni udarec slobodi grški. Nič več se ni podigel do samostojnosti óni národ, ki je v tolikih bitkah nadvladal mnogobrojne barbare perzijske. Nezloga grških plemen, ljubosumnost, s katero je hotela sleharna državica zaprečiti v klici vsak poskus, ki je šel na to, da bi zadobila ta ali óna država med Grki nekako prvenstvo, samopašnost mnogih državnikov, katerih ni vodilo nesebično rodoljubje kakor Demostena, nego dobičkarstvo in slavoohlepe, vse to je gladilo pot barbaru, kralju macedonskemu, in končno je služil óni národ, ki je tolikanj čislal slobodo, barbarskim kraljem; ti pa so seveda vzprejeli grško kulturo in jeli sami sebe zmatrati za Grke. Zakaj zgodilo se je óno, kar je moral tristo let pozneje priznati gledé na svoj národ Rimljan Horacij: »Graecia capta ferum victorem cepit. Preobladana Grecija je preobladala surovega zmagalca.«¹⁾ Macedonski kralji so z mečem v roki razširjali grško izobraženost in grški jezik po vseh zemljah, katere pere iztočni del Sredozemnega morja in njegovi postranski deli. Ob obalah Male Azije je cvela grška izobraženost že od davnih časov, a zmagonosno je prodirala tudi v notranjost njeno in v druge kulturne dežele, n. pr. v Fenikijo in Egipet, kot spremljevalka kralja Aleksandra Vélikega in njegovih naslednikov.

Posebno zavetišče grški obrazovanosti, umetnosti in grškemu slovstvu pa je bila Aleksandrija v Egiptu, katero so Ptolemajci, kraljevski ljubitelji muz, poimence Ptolemaj Spasitelj Lagovič, (umrl leta 283. pr. Kr. v 84. letu svoje dóbe), njegov sin Ptolemaj Bratoljub (porodil se leta 309., umrl leta 246.) in Ptolemaj Dobrotvor (vladal od leta 243.—221. pr. Kr.) povzdignili v metropolo učenosti in književnosti óne dóbe. Poleg pesništva (glasovita imena pesnikov so: Appolonios Rhodios, Aratos, Kallimachos, Nikandros, Philetas), matematike in astronomije so gojili aleksandrijski učenjaki vse óne znanosti, katere so stari Grki nazivali s skupnim imenom »gramatiko«. Gramatika v njih zmislu je obsegala ne samó óno, kar mi danes nazivljemo gramatiko, nego tudi kritiko in hermeneutiko, t. j. umetnost pre-

¹⁾ Hor. Epist. II. 1. 156.

sojevanja in razlaganja, katera se je raztezala na vse stvari, ki so bile v dotiki s kakim književnim delom. V ta namen so skupljali in pregledovali ter ocenjali vse literarne zaklade, katere so za drage novce nabavljali darežljivi vladarji in katere so urejevali učenici knjižničarji (znamenita imena so: Zenodotos, Kallimachos, Eratosthenes, Apollonios, Aristophanes, Aristarchos). V Bruheji (Βρουχῆιον), v kraljevski palači, bila je knjižnica (ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη) za katero je največ knjig nabavil Ptolemaj Bratoljub. V tej knjižnici je bilo vsega vkup (συνμυγῆ) do 400.000 zvitkov (Rolle).¹⁾ Gellij²⁾ pripoveduje, da je bilo celó 700.000 zvitkov v tej knjižnici. Seveda je bilo mnogo del v več izvodih. Ako odštejemo vse dublete, ostane še vedno velikansko število 90.000 zvitkov (ἀμυγῆ καὶ ἀπλᾶ). V drugem delu mesta (v Rhakotidi) se je pozneje v svetišči Serapidovem (v Serapeji) zbrala knjižnica, ki je obsegala 42.800 zvitkov. Te knjižnice so mnogo trpele kakor mesto samo. Starejša in večja knjižnica je pogorela, ko je Julij Cezar leta 48. pr. Kr. zažgal egiptovsko brodovje, ki je bilo v pristanišči. Da se ta škoda nadomesti, dal je triumvir Antonij odnesti pergamsko biblioteko, katero je bil utemeljil kralj Eumenes II., v Aleksandrijo in jo je podaril kraljici Kleopatri. Mlajša in manjša (ἡ μικρὴ καὶ θυγάτηρ ὀνομάζουσα αὐτῆς, ki se je zvala tudi njena hči), trpela je ob isti priliki. Za cesarja Domicijana (Domitianus od leta 81.—96. po Kr.) so se knjige prepisale ter izmenjale³⁾ z novimi prepisi. Tudi te knjižnice so imele jednako usodo. Za cesarovanja Teodozija Vélikega (Theodosius od leta 379.—395. po Kr.) jo je uničil véliki škof Teofil (Theophilos) leta 389. Pozneje so izkušali podtekniti ta barbarski čin drugemu fanatiku. Pripoveduje se namreč, da je Amru, vojskovoju kalifa Omarja, leta 651. po Kr. dal uničiti knjižnico, češ, ako ni v nji nič koranu nasprotnega, ni je treba, ker je v koranu vse, kar je treba; ako pa so v nji stvari, katere so v opreki s koranom, tedaj ni vredna drugega, nego da se zatré. Vsekako pripada večji del krivde škofu Teofilu; kar pa je ubeglo njegovemu fanatizmu, to je pokončal muhamedovec. Saj slepi prenapetosti in ognjevitosti v razširjanji svojih nauk in v uničevanji drugoverstva je dobro došel vsak pomoček. Ti svojstvi pa nista privilegij nobene verske družbe; vsaka se smé ponašati z njima, sosebnó v prvi dóbi svojega obstanka. Jasno je, da tudi Arabcu niso k srcu prirasle grške knjige, katerih ni umel in katerih ni védel ceniti. Kdo bi se čudil, da se je tudi óno malo knjig, kar jih je ušlo

¹⁾ Seneca. tranq. animi 9

²⁾ Noctes atticae. 6. 17.

³⁾ Suetonius. Domit. 20.

požaru in verskemu fanatizmu, pogubilo in uničilo! Premnoga dela grških pesnikov in učenjakov so se poizgubila, in pokopana je bila tudi vsaka nadeja, da bi se še kdaj našel kak rokopis teh pisateljev. Za veliko večino teh pisateljev tudi res velja aksijom, da so njih dela vsa ali pa deloma za nas izgubljena; vendar ni prazen ves up po nenadnih najdbah, kakor so se res v poslednjih letih zvršile v Egiptu.

Leta 1882. so Angličani zaseli egipetsko deželo in uveli v vseh strokah državne uprave angličanski sistem. Poleg Francozov, kateri so prej v Egiptu imeli prvo besedo in imeli svoje šole s francoskimi učitelji, zasnovali so tudi Angleži višje učilnice, in njih učenjaki so se posebno zanimali za vse egipetske starine, tem bolj, ker se jim sedaj nista več mogli upirati muhamedanska trma in nezaupnost. Takó so torej prinašali zaklad za zakladom iz egipetskih nekropol, t. j. iz velikanskih mrtvašnic, katere so se ohranile v razvalinah piramid in drugih staroegipetskih poslopij.

Med drugimi jako interesantnimi najdbami je óna Francoza Bourianta.¹⁾ Našel je v grobu nekega egiptovskega meniha jako znamenit odlomek apokalipse (odkritja) Petrovega, ki se je čitala še leta 440. p. Kr. javno v nekaterih cerkvah palestinskih pred Veliko nočjo. Isti učenjak je našel v istem grobu v Akhmínu tudi evangelij sv. Petra.²⁾ Cerkev jih ne priznava kot pristnih, a zategadelj nista spisa nič menj zanimljiva.

Angličani so poslali svoje najdbe v Britski muzej, in njih učenjaki jih sedaj podajajo filologom v posebnih izdanjih. Najznamenitejša teh knjig, ki je izšla leta 1891., je spis Aristotelov o »ustavi atenski«. ³⁾ Delo Aristotelovo je obsežalo popis 158 državnih ustav v Grški in izven Grške. Mislilo se je sploh, da je to delo, takó važno za poznavanje starogrškega državnega života, na veke izgubljeno. A glej, našel se je vsaj óni del Aristotelovega spisa, ki popisuje ustavo atensko.

¹⁾ Mémoires publiés par les membres de la mission française au Caire, novembre 1892. tom. IX. fasc. 1.

²⁾ Odlomke tega evangelija in tega odkritja izdali so: Adolphe Lods Evangelii rec. Petri et Petri Apocalypseos quae supersunt. Paris. 1892 in L'évangile et l'apocalypse de Pierre etc. Paris 1893., Adolf Harnack. Bruchstücke des Evangeliums und der Apocalypse des Petrus. Leipzig 1893 II. Auflage ibid. 1893. Zahn, Das Evangelium des Petrus Erlangen u. Leipzig 1893. — Oscar v. Gebhardt. Das Ev. u. die Apoc. des Petrus etc. Leipzig 1893.

³⁾ Aristotle on the Constitution of Athens edited by F. G. Kenyon etc. 1891. — Aristotelis qui fertur liber Ἀθηναίων πολιτείαι. post Kenyonem ed. H. v. Herwerden et J. van Leeuwen, 1891. Leyden, Aristotelis πολιτεία Ἀθηναίων. ed. Blass. Leipzig 1892.

Angličan Kenyon je izdal leta 1891. devet papirov, t. j. rokopisov, pisanih na pristnem staroegipetskem popirji, ki se hranijo v Britskem muzeji in dotlej še niso bili objavljeni. Pisani so bili ti rokopisi v dóbi od drugega stoletja pr. Kr. do petega stoletja po Kr. Obsezajo pa poleg drugih del tudi jeden govor Hiperidov,¹⁾ kateri razpravlja razmerje za macedonskih nemirov. (V Egiptu so bili našli že leta 1847. rokopis, v katerem je bilo več govorov Hiperidovih). Isti zvitek obseza tudi odlomek nekega govora Demostenovega, ki je bil jednakega zmisla s Hiperidovim. Dalje se nahaja med papiri tudi Isokratov²⁾ govor »o miru«, in več papirov obseza nekaj spevov Homerjeve Ilijade. Posledni papiri imajo obliko denasnjih knjig. Ker so ti papiri iz različnih stoletij, zató je tudi njih pismo jako različno, in autotipi (autotyp = samotisek, nekak poseben način tiska, ki natančno posnema matico) podajajo jako značajne vzorce različnih pisem. Euripidovo dramo »Antipo«, katero je ohranil vsaj deloma jeden papir, izdala sta Angličana Sayce in Mahaffy.³⁾ V mnogih ozirih najznamenitejši zaklad pa, kateri je izdan v Kenyonovem zvezku, so mimiambi Herondovi. Njih papirov rokopis je našel Angličan Sayce, ki je o najdbi poročal časopisu »Academy« v pismih z dné 19. aprila in dné 11. oktobra leta 1890. Ta rokopis, ki se sedaj hrani v Britskem muzeji, ima številko CXXXV.

Heronda pripada, kakor se bomo osvedočili, aleksandrijskemu razdobju grške književnosti. Ko so Grki izgubili slobodo, bila so jim zlomljena tudi krila duševnega vzleta. Kar so Grki v tej dóbi storili na književnem polji, ne diše z óno svežo izvirnostjo, s katero se odlikujejo njih dela v klasiški dóbi. Večinoma so se zadovoljevali s tem, da so posnemali nedosežne vzore, kakeršne so jim zapustili njih slobodni predniki. Povsod se je na mestu prejšnje prirodne ljubkosti šopirila igrača in prevelika umetnost. Tudi jezik, v katerem so pisatelji te dóbe spisavali svoja dela, ni več klasiški aticizem, nego obče naréčje, katero so mnogi tujci, ki so grški pisali, kvarili čimdalje bolj.

¹⁾ Hyperides, porojen leta 395. pr. Kr. vrstnik Demostenov, učenec Platonov in Isokratov, somišljenik Demostenov. Po smrti Aleksandra Vélikega ga je dal Antipater umoriti leta 322. Govor je naperjen proti Atenogenu (Ἀθηνογένης.)

²⁾ Isokrates, Atenjan, porojen leta 436 pr. Kr. — Zaradi nesrečne bitke pri Heroneji (Chaironeia) se je sam usmrtil leta 338. pr. Kr. Državnik ni bil, nego učitelj govornišstva. Od 50 govorov se jih je ohranilo 20, med njimi »panegyrikos« in »panathenaiikos«; oba slavita Atene.

³⁾ The flinders Petrie Papyri with Transcriptions, commentaries and index. Dublin 1891. Mahaffy John P. D. D. On the flinders Petrie Papyri With transcription, commentaries and index Part II. With eighteen autotypes. Dublin 1893. etc.

Jedino v elegiji, v idilu in v komediji je bilo nekaj znamenitih pisateljev. Ker se izmed spisov novejše komedije ni nič ohranilo, ako ne jemljemo v poštev odlomkov in latinskih posnemovalcev, tedaj so nam mimiambi Herondovi tem bolje došli, ker si sedaj lahko ustvarimo sodbo o tem, kakšni so bili predmetje nove komedije in kakó so se obdelavali. Mimiambi Herondovi pa so važni tudi po tem, ker iz njih zajemamo znanje o kulturno-zgodovinskih odnošajih tedanje dóbe.

(Dalje prihodnjič.)

Trije vojaki.

Balada.

Iz vási na bistrh konjičih
Hitijo vojaki trijé;
Za vero in dom in cesarja
Hitijo na bojno poljé.

In prvi vzdihne in pravi:
»Poslovil sem se težkó;
Solzila se stara je mati,
Jokala je sestra glasno«.

In drugi vzdihne in pravi:
»Poslovil sem težje se jaz;
Plakala je žena; v zibelki
Smehljal se deteta obraz«.

In tretji zamolklo deje:
»Ob zori so danes zarán
Zagrebli mi ženo z detetom,
Zagrebli mi beli dan«.

Hrumeje, besneje bitva,
In bridke sablje zvené;
Za vero in dom in cesarja
Izdihne premnogo srcé.

V najhujši, v najsilnejši borbi
Stoji mi tretji vojak.
Kopní li po časti in slavi?
Kopní li po grobu junak? . . .

Po dolu hitita vojaka
Na bistrh konjičih domóv;
A tretji počiva sládko
Tam sredi nebrojnih grobóv.

Rádinski.

Strte peruti.

Novela. Spisala Márica.

Časih sem sedela ž njima prav dolgo pod košatimi kostanji pri stari, zapuščeni kapelici. Mati me je sicer često opominjala, naj ne tekam za njima, ker sta že odrasli, učeni gospodičini, jaz pa še neveden otrok.

Obetala sem vselej, da ne pojdem nikdar več; toda kadar sem védela, da se bliža ura, ko pojdeti gospodičini navadno na izprehod, hitela sem po čist predpasnik, pogladila si lasé in sedla pred hišo.

Ko sta se glasno govorèč prismijali po stopnicah, upirala sem sedaj v to, sedaj v drugo proseče svoje oči, nagnila glavo in takó pomembno nabrala ustna, da sta me zdajci razumeli.

Pogledali sta se, nasmehnili, poljubili me in me povlekli za sabo.

Vsa srečna sem jima hotela v povračilo nositi košek, v katerem sta imeli delo, knjige in morda tudi kaj slaščic záme.

Bili sta moja sestra Vida in nje prijateljica Danica, ki je končala šole za vzgojiteljice in prišla ob vélikih počitkih k nam.

Ondu pod našimi kostanji jima je jako ugajalo. Sestra moja je delala, Danica pa ne, ampak čitala je vedno sedaj glasno sedaj tiho, v tem pa se pogovarjala takó na glas, da sem si mislila: »Čemú jo je neki Vida poklicala k sebi, če se vedno prepirata?« Ali ko sem jo začudena gledala, poskočila je k meni, pokleknila in me poljubujé stiskala náse; jaz pa sem bila vesela, da je prišla k nam gospodičina Danica!

Bila je pri nas dober mesec. Minilo pa je od tedaj deset let.

Kostanji razprostirajo še tamkaj svoje veje kakor tedaj, sestre moje in Danice pa ni več tu, in jaz tudi nisem več otrok, ampak odrasla gospodičina kakor ónidve tedaj . . .

Deset let! Kolika izprememba v tem času! . . .

Pred nekaj tedni sem videla Vido in Danico, ali kakó malo me spominjata nekdanjih prijateljic, kakovo nasprotje je med njima!

Ob desnem soškem bregu, južno od solnčne Gorice ima svoje širo posestvo tvorničar Lavrič. Ob lepem poslopji in okrog njega se lahko opaža skrbno gospodarstvo. Povsod je vse v redu, povsod se kaže blagoslov nebeški. Gladke peščene poti držé po vrtéh, polnih

cvetic in sadnega drevja; vmes pa stojé prijazne zelene hladnice z vabnimi klopiciami.

Na večer je bilo prijetno v hišnih prostorih z bogato opravo med toliko in toliko ónih nežnih stvarc iz ženskih rok, katere pristujejo takó dobro ter ugajajo očém in ljubko vplivajo na posetnika, dasi so odveč. Vse je dihlo blažen domači mir, zadovoljnost in srečo, óno sladko omamljivost, katera je navadna v medenih tednih srečnih zakoncev.

Gospodinjala pa je tukaj moja sestra Vida, in to ne šele nekaj dnij, ampak že sedem let.

Živela je mirno poleg dobrega možá in treh lepih, živahnih otrók.

Vida je bila že deklica resna in realnih mislij. Sanjala ni o svetu, kakeršen se nam slika v romanih, izgubljala se ni v neplodnih sanjah in dasi še mlada, mislila je vender stvarno in trezno. In kakó je bila srečna! —

Deževalo je že kake štiri dni zaporedoma, in hladno je bilo takó, da ni bilo vreme kár nič podobno óncmu koncem vélikega travna.

Bila sem že dva tedna pri Vidi na nje dômu. Jezila sem se na vreme in ropotala po hiši, da utolažim svoj srd. To pa je svaka in sestro mojo le veselilo, zakaj šalila sta se z menoj, nagajala mi, ozirala se v sive oblake in se hudomušno razgovarjala.

»Glej, Vida, glej, kakó se drevé oblaki proti Gorici! Nič ne bode, še dolgo bode deževalo. To pa vender ni prav, da dež takó nagaja našemu ubogemu gostu!«

»Molči, Božo, bodeta pa Vidka in Janko več znala, če je takšno vreme, ali ne vidiš kakó ju nesrečni naš gost uči vse jutro?«

V tem pa sem jaz bobnala po oknu, toda ko sta me le preveč razkačila s svojim razgovorom, pobegnila sem ter šla mučiti in nadlegovat v kuhinjo ubogo Luco.

Toda napočil je venderle krasen dan. Soča se je urno valila čez jez, in solnce, ki se je upiralo v belopenečo vodo, zlatilo jo je takó čarobno, da smo stali kakor zamaknjeni na nje bregu, ne meněč se za to, da je škropila voda v nas.

Vetra ni bilo več; komaj čutna sapica nam je donašala vonjavo cvetic z vrta, dočim se je s kostanja blizu nas vsipalo nežno belo cvetje na nas in so se v bližnjem gozdu oglašali ptiči.

»To je záte!« dejala sta svak in sestra.

In res je bilo záme!

Zrla sem na reko, ki je bila tu takó široka, in želela sem si — nedaleč tja čez njo, toda v čolnu samó do ónega brega in nazaj.

»Ti, Božo,« pravim svaku pri obedu, »odškodovati me moraš za draženje v minulih dneh; preveč si me jezil.«

»No, s čim, duška, morda s poljubčkom?«

»Imej ga záse, ali nekaj drugega mi moraš storiti.«

»Kaj takega?«

»Prepeljati nas moraš v čolnu čez Sočo! V tvornici si bil dopóldne, popóldne te torej ni treba, veslanje pa je takó prijetno.«

»Beži no, ali ne vidiš, kakó dere narasla Soča? — Vreme se pa tudi še ni ustanovilo.«

»To je pač lepo; bolje se bomo gugali! Ali bi rad, da bi teklo kakor po olji?«

Z vsemi izgovori me ni mogel prepričati. Videč, da se držim takó černo, obetal mi je, da gremo v čoln skoro po obedu.

Nisem se motila.

Bilo je lepše in bolje, nego sem si mislila in upala.

»Soča je mirne nraí in se hitro utolaži,« dejali smo, brodeč po nji.

Tudi starejša otroka Vidka in Janko sta bila z nami in kakó sta pluskala po vodi, kakó vriskala in se smijala!

»In ti si jima hotel ukrasti to veselje, Božo?« rekla sem svaku, ki se je bil dolgo dolgo branil, predno ju je vzel s seboj.

Ko smo bili še sredi Soče, vzela sem otroka vsakega na jedno stran, in skoro se je razlegala iz njiju čistih grl zibajoča pesenka, katero sem ju naučila v prejšnjih dneh:

»Bega ob veslu čolniček legák,
Voda ga nese kot lastovko zrak;
Veter od juga meglice topí,
Solnce se zlato v valovih blišči.«

Zadovoljna sem bila z učencema, in njiju roditelji menda tudi z učiteljico; pesem nam je zvalila še več veselja v srce.

Gospóda, gospóda!« zaklicala je Luca z brega, »gospodičina Danica je tu!«

»Bodisi!« dejala sem družbi.

Onadva pa nista mislila takó.

»Nazaj!« velí Vida odločno; »to ne gré, da bi nas videla, kakó se vozimo dalje; užalila bi se in odšla.«

Udala sem se le nejevoljno. —

Bili so že vsi zbrani v vzprejemni sobi, ko sem vstopila.

»Danica, poglej našo malo!« dejala je Vida. Ona pa je skočila k meni, tesno me objela in vzdiknila:

»Kakó si — kakó ste vzrasli! Seveda, leta tekó!« pristavila je kakor sama záse, prijemši se za čelo. Počasi je odšla na svoj sedež.

Iz prva smo govorili vsi, ker je bil pogovor splošen, toda ko je odšel moj svak Božo, vnel se je med sestro mojo in Danico živahen razgovor, kakor bi mene ne bilo v sobi ali kakor bi bila še vedno óna nekdanja, »mala.«

V tem pa sem jaz opazovala Danico in toliko da se nisem čudila na glas.

Itak visoka, zdela se mi je še višja; nje obraz je bil koščen, nos tenak, malone prezoren, ustna bleda in vela, prstje na rokah pa beli in tanki. In to da je óna lepa, živa Danica pred desetimi leti? Nemogoče!

In vender je res! Očí, lepe očí, so njene, in njih ogenj vzplamtí časih kakor pred desetimi leti, in kakor tedaj jih zakrijejo temne, dolge trepalnice.

Bilo pa je samó to, kar me je še spominjalo — nekdanje Danice, zakaj tudi nje govor ni bil več nekdanji, kaj li vedenje!

Zakaj takó, zakaj tolik razloček med Danico in Vido? Je li prvi čas brže tekeli nogi drugi?

Vida je vedno stara Vida: resna, preudarjajoča in preiščljiva; nje obraz je poln, lepa plavka je od nekdanj, samó obilejša. Tudi nje mišljenje in vedenje je óno od nekdanj, prav takó kakor nje lepe modre in resne očí.

»Ali je gospodičina že dolgo pri tebi?« vpraša zdajci Danica.

»Dobra dva tedna in še bode, kaj ne, Nada, da ti je tukaj všeč?«

»Tedaj me lahko kdáj poseti,« pravi Danica; »daleč ni do mene.«

»Veš, Danica,« méni Vida, »naša nekdanja mala Nada tu-le se zdí mi prav takó sanjarska, kakor si bila ti.«

»O, Bog jo obvaruj! Bog vas obvaruj, Nada! Nikar, nikar! Vido posnemajte in ukazujte naravi svoji, najsi bi jo imeli še toli nesrečno; brzajte domišljijo, ne dovolite, da se vzpenja previsoko; velujeta pa naj pamet in srce vzajemno.«

Danica je govorila odkritosrčno, oduševljeno. »Sanjariti, sanjariti,« nadaljevala je za nekaj časa; »poglejte mene in Vido, potem pa sodite, je li bolje pasti domišljijo z neplodnimi sanjami, ali je bolje misliti trezno.« —

Ker je morala Vida po opravkih, šla sem z Danico na vrt. Poskušala sem jo kratkočasiti in v trenutku bi bila pripravljena vse storiti zánjo. Povedali sva si marsikaj iz življenja, največ dogodbic, ki ne sezajo v srce in ne žalosté, dasi bi bila jaz najrajši slišala povest o Daničinem življenji.

Ugenila je menda mojo željo in dejala:

»Oprôsti« — naprosila sem jo, naj me tika kakor nekdaj — »oprôsti me pripovedovanja; takó dobro kakor jaz vé tudi Vida, kakó se mi je godilo. Ako te zanimlje, naj ti pripoveduje ona.« —

Drugega dné na večer se je odpeljala Danica, naprosivši nas še, naj jo skoro posetimo.

Nekaj ur pred njo se je odpeljal tudi Božo v Gorico. Dejal je, da se vrne šele pozno v noč.

Zamišljeni sva zrla z Vido za Daničinim vozom, dokler me ni Vida lahko udarila po rameni, rekši:

»Ali vidiš ubogo sanjarsko dušo, kakova je?«

(Dalje prihodnjič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

O, wie fühl' ich in Rom mich so froh, gedenk' ich der Zeiten,
Da mich ein graulicher Tag hinten im Norden umfieng,
Trübe der Himmel und schwer auf meinen Scheitel sich senkte,
Farb- und gestaltlos die Welt um den Ermatteten lag. —

I.

Goethe.

temi distihi je Goethe prav dobro pogodil velikanski razloček med meglenim severom in svetlim jugom, kjer se smeje vedno jasno nebó in kjer rase vedno zeleno drevje. »Sternhell glänzet die Nacht« poje véliki pesnik dalje v svojih rimskih elegijah — »sie klinget von weichen Gesängen; und mir leuchtet der Mond heller als nordischer Tag.« In res so v Rimu razvaline starih zgradb na Palatinu, na Foru, kolosej in celó panteon mnogo čarobnejše pri mesečini, nego kadar jih razsvetljuje pekoče solnce.

Vender pa je imel Goethe najprej v mislih duševno, intelektualno svetlobo, ko je pisal tu navedene distihe, in tej duševni svetlobi se ne more nihče odtegniti, kdor pride tudi le za malo časa v Rim. »Tu nisem imel nobene popolnoma nove misli, pripoveduje mojster nemške proze v svoji »Italienische Reise«, »nič mi ni bilo popolnoma novega; ali stare misli so stopile prédme takó določeno, tolikanj živo in med seboj združene, da jih lahko imenujem nove misli. Kamorkoli grem, najdem staro znanko v novem svetu; vse je takó, kakor sem si mislil, in vender vse novo. Vsak dan se mi predstavi nov, znamenit

predmet, vsak dan gledam nove, velike in čudovite podobe, a vse skupaj daje celoto, katero si dolgo mislimo in gledamo v sanjah, toda s svojo domišljijo je ne moremo doseči. — Prav to lahko rečem o svojih opazbah, o svojih idejah.«

Evo vam v kratkih besedah glavnega vtiska, katerega naredi Rim na vsakogar, kdor pride prvič v večno mesto! Že naslov »večno mesto« ima magiško moč, da človeka kàr elektrizuje. Tukaj so se torej kazale meščanske kreposti in državniške zmožnosti, ki so iz malega začetka ustvarile svetovno državo; tu so stolovali mogočni cesarji, pred katerimi je trepetal svet; odtod so brzdali papeži kronane glave in drzne učenjake; semkaj so hodili nemški vladarji po bliščobo svoje vlade, ali tu so tudi prelivali svojo srčno kri, tu so izgubili zdravje in vojsko; tu so opešali in onemogli ter izgubili premoč v Evropi. Res, zgodovina Rima je zgodovina človeške omike!

Po svoji zunanosti nam Rim ne podaja ničesar posebnega, ne navadnega, kar bi se ne videlo pri drugih mestih. Kar se tiče lepote, rimsko mesto celó zaostaja za drugimi v Italiji, za Milanom in Florencijo. Če vzamemo samó notranje, starejše mesto, tedaj moramo pač reči, da ni nič drugega nego »groblja kamenja«. Trgov nima malone nikakih; ulice so jako ozke in večinoma oglate, zavite, hiše pa temne in zatohle. Kar ima Rim lepot, razven cerkvâ in nekaterih palač, ki pa takisto niso kdo vé kaj, vse to izvira iz novejšega časa.

Tudi mestno ozidje je ostalo malone óno, kakeršno je bilo že za cesarjev, po imeni za Avrelijana in Proba, in še sedaj ima mesto štirioglató oblikó, »Roma quadrata«. Sósebnó na levi stráni Tibere se mestno ozidje menda ni premeknilo niti za ped, dasi je mnogo hiš in imenitnih cerkvâ zunaj tega ozidja. Zanimljivo je, da stojí vojašnica in vojaško vežbališče še vedno na tistem mestu, kjer so imeli nekđaj pretorijanci tabor. Nekoliko drugače je to na Tibere desni stráni, ker tu je opasovalo Avrelijanovo ozidje le majhen del Janikula, kjer je stala baje rimska »arx« ter dolino med njim in reko, takó imenovani Trastevere. Papež Leon IV. je potem že v IX. stoletji ogradil še Vatikan in položil temelj takó imenovanemu »Leoninskemu mestu«; papež Urban VIII. pa je potegnil v prvi polovici XVII. stoletja mestno ozidje po vsem hrbtu Janikula skoro tja dól do nekdanjega Avrelijanovega ozidja na Tibere desnem bregu. To ozidje se je potem mnogokrat popravljalo; prizidali so mu stolpe in ohranili vsa vrata, kakeršna so bila za cesarjev.

Seveda pa ves ta prostor med ozidjem ni bil nikoli poln hiš in človeških bivališč, temveč vrtovi so pokrivali večino obzidanega pro-

stora. Le sredi mesta, blizu Tiberinega kolena, stala so poslopja bolj nagosto, zlasti na podnožji Kapitola. Še pred desetimi leti so bili v severovzhodnem delu mesta, potem blizu srednjega kolodvora in dalje od S. Maria Maggiore proti jugovzhodnem roglju mesta zgolj vrtovi in zató podnebje jako nezdravo. Ko so pa sezidali hiše in začeli več kuriti, izboljšalo se je tudi podnebje, takó da se izhaja vsaj za silo. In niti dandanes ni ves svet med ozidjem pokrit s hišami, nego ostaja še mnogo praznega prostora, n. pr. na jugu in jugozapadu, dalje po vsem gorenjem delu Janikula in Vatikana. Vse ozidje je dolgo 25 km, in med njim je 14.17 km² svetá.

Tla, na katerih je Rim sezidan, niso bila nikdar ravna in niso niti dandanes, dasi so najnižji deli mesta po 5 do 6 m globoko podsuti in dasi so zlasti v novejšem času zasuli mnogo globel, da bi tla zjednačili in napravili zložne ceste. Vender so te še vedno zelo strme, zlasti óne, ki držé proti kolodvoru. Kdor bi sedaj iskal starih gričev v Rimu, prišel bi v veliko zadrego, ker se mnogi izmed njih čisto nič več ne spoznajo, a drugi (kakor Kapitolin in Palatin) ne naredé nikakega vtiska, kar se tiče njih višine. Srednja gladina reke Tibere pri Angelskem mostu znaša 6.5 m, in najnižji del sedanjega mostu (pred pantheonom) leži komaj 14 m nad morjem. Posamezni rimski griči imajo nastopno nadmorsko višino: M. Coelius 48 m, Capitolinus 48 m, Palatinus 50 m, Aventinus 50 m, Quirinalis 50 m, Viminalis 56 (kolodvor 59 m), Pincius 56 m, Esquilinus 58 m, Vaticanus 75 m in Janiculus 85 m (odnosno 89 m). Tem višinam primeri še Monte Mario 146 m (skózenj je potegnjen rimski poldnevnik) in jabolko kupole Sv. Petra pod križem 172 m nadmorske višine.

In sedaj se nekoliko oglejmo po ulicah! Glavna prometna žila so najširše rimske ulice »Via Nazionale«, ki držé skoro naravnost od kolodvora proti jugozapadu v pravo središče mesta, »Piazza di Venezia«. Njih podaljšek so potem tudi široke, toda mnogokrat zavite ulice »Vittorio Emanuele«, ki nas privedejo po najkrajšem poti do Angelskega mostú. Od tega se vidi naravnost proti zapadu na trg Sv. Petra in na najveličastnejšo hišo božjo. Druge orijentujoče ulice so slavni »Corso«, ki drži od Piazze di Venezia v premi črti 1½ km daleč skoro naravnost proti severu na »Piazza del Popolo« ob podnožji M. Pincija in blizu najsevernejše meje rimskega mesta. S tu omenjenega trga drži še dvojje ravnih ulic nazaj v mesto, in sicer na zapadu Corsa »Via di Ripetta« proti ulicam »Vittorio Emanuele«, na vzhodu pa »Via del Babuino« na »Piazza di Spagna« in dalje »Via de' due Macelli« v ulice »Tritone«, ki držé od Corsa (»Piazza della Colonna«)

vzporedno z »Via Nazionale« proti kolodvoru in so zató jako živahne, ali zaradi svoje ozkosti tudi prav nevarne. Med Tritonom in »Via Nazionale« drží od kraljeve palače na Kvirinalu proti severovzhodu »Via Venti Settembre« naravnost do »Porta Pia«, skozi katera je pridrla italijanska vojska dné 20. septembra leta 1870. in zasedla Rim. Na tistem mestu, kjer so Italijani predrli mestno ozidje, vzdana je spominska plošča in blizu nje druga, na kateri so zapisana imena vseh (50) tedaj padših italijanskih vojakov. Poleg tu omenjenih ulic bi bile še spomina vredne óne, ki drže pod raznimi imeni od Monte Pincija popolnoma naravnost 2880 m daleč mimo cerkve S. Maria Maggiore do »Santa Croce in Gerusalemme« na jugovzhodni strani mesta, blizu lateranske bazilike.

Ravne, široke ulice in lepe moderne hiše so po vsi vzhodni tretjini mesta, dalje zunaj ozidja pred Porto Pijo in »Porta S. Lorenzo« za kolodvorom proti krasnemu pokopališču »Campo Verano«. Ta novi del mesta na Kvirinalu, Viminalu in Eskvilinu je popolnoma podoben novim zgradbam v Pragi, na Kraljevih Vinohradih in v Karlinu. Ulice so potegnili kár naravnost in jih podzidali, da drže bolj po ravnem. Zató imajo vse hiše zeló globoke kleti in podzemeljske prostore; a tam, kjer še niso hiše sezidane, vidi se, kakó globoko dólí leže vrti in še ne obdelana zemlja. Najnovejši Rim pa je na takó imenovanih »Prati del Castello« na severni stráni Angeljske trdnjave in prav blizu Sv. Petra. Tu so začrtali in po nasipih izvdéli popolnoma nove ulice, ki se pravokotno križajo in imajo zgolj zgodovinska imena, zlasti rimskih pisateljev (najširše se imenujejo »Via Giulio Cesare«). Celó relse za tramvaj so že položili, ali kdaj se bode ta vozila, ne vé še nihče, ker je ta del mesta še malo obljuden. V nekaterih ulicah stojé 4—5 nadstropne hiše, po drugih so šele začete ali na pol dozidane, potem opuščene. Mnoge hiše, ne le tu, nego tudi po omenjenih novih delih mesta, ostale so brez streh in so že na pol razpale. Rimljani so hoteli namreč kár čez noč ustvariti veliko mesto. Ali prebivalcev ni bilo od nikoder, nihče ni iskal stanovanja v novih zgradbah: Rimljani ne, ker ga niso potrebovali, tujci pa zató ne, da nimajo predaleč do glavnih cerkvâ in umetniških zbirk. Nastal je grozovit »polom«, in marsikdo je izgubil vse svoje imenje. Takó se je zgodilo, da stanujejo sedaj po najnovejših poslopjih (pri tleh, v prvem in drugem nadstropji) najubožnejši ljudje, ki ne morejo niti najemnine plačati in se dajó poditi od hiše do hiše. Na tlorisih je začrtanih mnogo ulic, katerih še nikjer ni in jih menda tudi nikoli ne bode (n. pr. blizu Ponte Mole).

Toda ne le sezidali, nego tudi podrli so premnogo hiš, zlasti na Kvirinalu, Kapitolu, ob Corsu Vittorio Emanuele in ob bregovih

Tibere. Poslednje delo je bilo jako potrebno ne samó zaradi tega, da se napravijo lepa prostorna obrežja za šetanje, nego zlasti zató, da se reki struga uravná in razširi. Zlasti blizu Angelskega mostú je bila struga prej neizrečno ozka, takó da je ob vsaki povodnji voda udarila v mesto in poplavlila ves del do Corsa, če ne še dalje. Na pročelji cerkve »S. Maria sopra Minerva« blizu panteona so zaznamenovane najstrahovitejše poplave iz leta 1422., 1495., 1530., 1557. in 1598. Najviše je sezala voda leta 1598., namreč 5 m nad mestnim tlakom. Po zadnji veliki povodnji meseca decembra leta 1870. so začeli širiti strugo in zató so morali podreti tudi Angelski most na obeh stranéh, ker je bil prekratek. Namesto njega so postavili začasno železen most, katerega pa zopet poderó, ko dozidajo Angelski most. Poleg tega drží čez Tiberó še sedem mostov (iz najnovejšega časa je »Ponte Margherita« blizu Piazza del Popolo), a zasnovali so še tri nove. Obrežja ob Tiberi delajo od rezanega kamenja s cementom zvarjenega, ki bode izvestno mestu v veliko lepoto. Škoda, da to podjetje napreduje takó počasi kakor sploh vsako javno delo v Italiji.

Kdor hoče pregledati Rim, pojdi zjutraj na M. Pincio, proti večeru pa na Janikul. Nasade na Pinciji so začeli delati Francozje leta 1809, dovršil pa jih je papež Pij VII. po svojem povratku iz Fontainebleaua. Tu rase mnogo krasnega drevja in redkih rastlin. Na Pinciji je najpriljubljenejše izprehajališče in ščakališče Rimljanov, seštevno imenitne gospode, ki se vozi v lepih kočijah. S tega griča uživamo krasen razgled na Piazza del Popolo, na Prati del Castello in na Vatikan, zlasti na cerkev Sv. Petra. Ali tudi drugi deli mesta proti jugu se vidijo prav dobro, in poleg brezštevilnih zvonikov našteješ lahko s Pincija dve rotundi (panteon in gledališče Umberto) ter dvanajst kupol. Tik Pincija je »villa Medici«, sedaj francoska akademija umetnostij; za njim pa se vlečejo daleč naprej lepi nasadi »ville Borghesi«, kjer prirejajo Rimljani ljudske veselice. — Z Janikula je še krasnejši razgled, zlasti proti vzhodu, na vse mesto, na žalostno rimsko »campagno«, potem na albanske in sabinske gore ter na mesteca ob njih obronkih. Vender tudi proti zapadu (velikanski nasadi vile »Doria-Pamfilj«) in proti severu, na kupolo Sv. Petra in M. Mario, kjer redé vojne golobe, ozira se prav rado naše okó. In daleč tam góri za M. Marijem se nam prikaže zobčasti Soracte (691 m), o katerem poje Horacij pri kupici žarkega vina:

»Vides ut alta stet nive candidum Soracte« i. t. d. (Carmen, I. 9).

(Dalje prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

„Jaz sem gospod, tvoj Bog, goreč Bog, ki pokorim krivico
očetov na otrocih do tretjega in četrtega rodú — — —“
V. knjiga Mozesova, V. pogl. 9. vrsta.

I.

ilo je pred svetim dnevom.

V sodni sobi okrajnega sodišča se je vršilo zadnje dejanje v pravdi, po nje vsebini in formalnem teku skoro vsakdanji: prisega zatoženčeva. Navzočni so bili samó oni, ki so po zakonu za to poklicani ali upravičeni: sodnik in njegov pisar, zatoženec, kateremu je bilo danes priseči in tožiteljica, mlada, komaj dvajsetletna deklica, bleda in objokana, ki je imela pravico poslušati prisego. In še jedna oseba je bila prisotna: drobno, rdečelično dete, katero je držala tožiteljica v naročaji; vjednomer je radostno iztezalo roke proti užganima svečama na vsaki strani razpela sredi sodne mize.

»Ata, ata, ata!« jecalo je dete in se smijalo na glas; videlo je samó plamena nad svečama, ki sta se zibala; vse drugo v sobi je bilo — morda ne samó otroku — trdo, prazno, pusto — temno.

»Ata, ata!« zvenel je otrokov glas med temi stenami kakor zvonček v prazni cerkvi.

»Tiho!« velí sodnik, resen, postaren mož, in stopi za zeleno mizo. Pisar, dosedaj sedeč na drugem konci, odloži peró in vstane, deklica v kotu pri vratih pa teši veselega, glasnega otroka.

Pred mizo stoji velik, krepak fant in zrè nepremično v črni železni križ med brlečima svečama. Bled je v lice, toda razburjenosti ni poznati na njem.

»Bodeš li prisegel?« vpraša sodnik osorno.

»Bom!« deje óni z istim naglasom; čuti je, kakor bi mu ugajal takov strog, osoren ogovor, da se lahko tudi sam odzove takó.

»Oh, Janez!« vzklikne deklica v kotu pri vratih.

»Ata, ata!« zasmee se otrok.

»Miruj!« deje sodnik deklici, »poslušati smeš, govoriti pa ne! Če ne, pojdeš iz sobe!«

Deklica se nató še bolj stisne v kot.

»Ti hočeš torej priseči?« deje sodnik in vzame z mize zavitek sodnih spisov, majhen, tenak zavitek, kakor bi v njem ne mogla tičati bridka zgodba dveh, treh oseb.

»Hočem!« pravi zatoženec; »desetkrat, stokrat — tisočkrat, če hočete!«

»Móľči!« velí sodnik. »Samó jedenkrat je treba, da te potem hudič vzame!«

»Zató me pač ne bode!« zagodrnjá fant, toda ne ozrè se ni na levo ni na desno, ampak klobuk v rokah tiščeč, gleda srepo v tla.

Iz kota pa se čuje ihtenje deklinčino in smeh otrokov.

»Ti bodeš prisegel!« povzame sednik novič; »polóži klobuk tja na stol in stopi bliže! Prisegel bodeš, da nisi imel s to deklico ničesar opraviti, da ni bila tvoja ljubica, da nisi ti oče tega otroka! Poglej ga, poglej njo! Ali umeješ, o čem bodeš prisegel?«

Zatoženec se ne gane.

»Ali bodeš prisegel?«

»Bom!« deje fant trdovratno in odločno, pogleda pa nikamor, nego samó v tla upira oči, kakor bi štel žeblje v talnih deskah.

»Janez, oh Janez! Saj tega ne moreš!« zazvení klic iz kota.

»Ata, ata! Hi—hi!« oglaší se detetov smeh po sobi.

»Ta lopov bode res prisegel po krivem!« deje sodnik polglasno svojemu pisarju. »Stopi semkaj! Sèm pred križ in poglej na Križanega!«

Zatoženec stori takó.

»Oh, gospod, gospod sodnik — za grunt mu je, samó za grunt, ne pa záme, ni za otroka! Za grunt bode prisegel, da mu ne odide, pa — preklet bodi tvoj grunt in —«

»Tiho, deklè!« zakričí sodnik; »rekel sem ti že, da ti je le poslušati, sicer te odvedemo! Ta-le tu — ta bode pa sam dajal odgovor. plačan bode morda že tukaj na zemlji, plačan pa bode gotovo tam na ónem svetu! Poslušaj, fantè! Ti bodeš prisegel tu pred Bogom Vse-mogočnim, Vsevedočim — prisegel bodeš čisto prisego, prisegel, da je vse do pičice res, kar izpregovoriš! Ako se zlažeš, pridemo ti na sled, zaprt bodeš kot slepar in sleparski oče bodeš tega otroka, Bog pa te bode kaznoval na tem in na ónem svetu, in ne samó tebe, ampak ves tvoj rod! Ali bodeš prisegel?«

»Stokrat — če treba!« deje zatoženec s hripavim glasom.

»O joj, o joj!« — zasliši se bolesten klic iz kota in zatem: »Hi — hi!« ljubko, prijazno in veselo.

»Vzdigni tri prste desne roke! — Ne takó! — Prve tri prste!«

Pisar pohiti k zatožencu in mu uravná na desni roki palec, kazalec in srednji prst. Sodnik pa narekuje prisego. Pisar je bil slučajno

takó stopil poleg zatoženca, da je otroku v kotu zakril brleči luči, in dete je jelo na glas jokati.

„Takó gotovo, kakor mi Bog pomagaj!“ končá sodnik, in pri-sezajoči zatoženec ponovi: „Takó gotovo, kakor mi Bog pomagaj!“

Zadnje besede prevpije krik otrokov.

„Sedaj pa podpiši!“ velí sodnik.

Zatoženec okorno nariše črke svojega priimka pod zapisnik, ne da bi se mu stresla roka.

„Sedaj pa še ti,“ deje sodnik deklici, „ker si poslušala!“

Ona stopi k mizi, pa ne vé, kam bi dela otroka, katerega je dosedaj ves čas držala v naročaji.

„No, vzemi ga, vzemi ti — kaj se ga bodeš bal? Saj ni tvoj! Saj si prisegel, da ni tvoj!“ velí sodnik zatožencu. „Svojega otroka se boj, ne pa tujega!“

Zatoženec stoji za trenutek kakor okamenel, potem pa stopi bliže, prime otroka s svojimi nerodnimi rokami in držeč ga daleč od sebe, ne ozrè se v njega zdravo, rdeče lice. Deklica pa podpiše zapisnik. Potem vzame zopet mirno dete iz zatoženčevih rok in pravi:

„Janez, Bogá si zatajil, otroka in mene! Ako ti midva oprostiva, — Bog ti ne bode odpustil!“

Iz sodne sobe sta šla skupaj, drug za drugim; takisto po stopnicah do vežnih vrat; molčala sta oba.

Zunaj na dvoru pred vežo pa krene on na levo stran, naglo korakajoč, ona pa postane in dvigne pest za njim:

„Še jedenkrat, Janez! Preklet ti in tvoj grunt — in pa — in pa — tista — ona — ki jo bodeš jemal!“

On ne zine besede, dete v nje naročaji pa maha z rokami in jeca: „Ata, ata!“ . . .

Od bližnje cerkve sèm zapoje prvi glas prazničnega zvoná: „bim, bim, bim, bim, bim!“ oznanjaje — sveti večer . . .

(Dalje prihodnjič.)

Nove pesmi.

Srce predrlo mi bodalo,
Katero tajna moč vihti:
Čarobno cvetje v njem pognalo
Ob viru tople je krvi . . .

Moj duh iz prsij globočine
Nabira v kite srčni cvet:
Kakó iz stare korenine
Bohótno žéne cvetje spet!

y.

Jež.

Spisal † Matej Tonejec - Samostal.

o spomladi sneg ne krije več obrežja ne travnikov in so solnčni žarki že zopet krepkejši, zašumi ti morda v grmovji jesensko listje blizu steze preko gozda in morda zapaziš tedaj drobno živalco, ki lovi po grmovji. Jež je to, ki je šel iz zimske postelje in je sedaj ravno na lovu. Komaj 25 do 30 cm mu meri život na dolgost, višji pa ni nego 12 do 15 cm. Dasi je videti okroglasti život pokrit s sivo obleko, vender so različne barve na posameznih delih. Brke, katerih je le malo, črne so, druga dlaka na obrazu je belorumenkasta ali rdečerumenkasta, nad gorenjimi ustni pa rjava, takisto na vsaki strani nosú. Po vratu in po trebuhu vidiš sivo, ali sivorumeno ali pa rdečkasto dlako. Ščetine po hrbtu in obeh stranéh života so rumenkaste, na sredi in na konci pa temnorjave ter imajo po dolgem ne globoke zareze, po štiriin-dvajset ali petindvajset; med temi pa so nekoliko vzvišene sredice. Gobček mu je šiljast, usta se široko odpirajo, ušesa so široka, črne oči pa majhne. Gobček ni pri vseh enak, samica ima bolj šiljastega nego samec; tudi je ona nekoliko večja od njega, bolj belosivkaste barve in daljše glave. Zób, prav ostrih zób, ima jež 36.

Kàj modra žival jež ni, slabih svojstev pa tudi nima. Truda in trpljenja prebije dovòlj; vse si mora trdo priboriti. Tu in tam mu pretí nevarnost, še človek ga preganja, dasi bi ga ne smel, ker mu ubogi samotar več koristi nego škoduje. Na lov gré najrajši ponoči. Zvečer ostavi stanovanje in gré po delu; časih pride prav tedaj sovražniku v pest. Dobí ga lisica, sova ali pa tudi pes. Nekateri psi imajo táko piko nanj, da ga ne morejo pustiti, dasi jim ne dela nikdar napotja ne sitnosti; še ne brani se jim ne, da bi grizel po njih, kadar ga napadejo, ali se drugače boril, temveč mirno obstane in potegne debelo kožo čez glavo ter se takó zavije vánjo, da ni videti drugega nego siva krogla, od katere štrlé zgolj ostre igle.

Šli smo jeseni, ko so prihajale noči že daljše, jazbeca lovit. Imeli smo prav dobrega, ovčarskega psa, ki jih je ujel že več. Močan je bil, da se mu ni ubranil noben jazbec, če ga je zgrabil za vrat. Bili smo trije in nismo imeli daleč. Komaj petdeset korakov od hiše je jel pes že iskati. Noč je bila temna. Kjer smo bili najbolj prepričani, da naletimo na jazbeca, prav tam pasja dlaka ni hotela od nas.

Prej je iskal ves čas pridno, tu pa ne več; kâr geniti se ni hotel; legel je pred nas in čakal, da smo šli, potem je šel tudi on, toda le za nami. To ni trajalo dolgo. Šli smo še nekoliko dalje okrog hriba; pod hribom pa, za katerim smo bili sedaj, zavili smo zopet proti dômu. Ponočnih ptic je bilo slišati v skalinah in pečéh gôri nad nami, da je bilo več vrisča nego podnevi. Ovčar je sodil, da je pes gotovo začutil medveda in da zatô ni hotel več od nas; védeli pa nismo, zakaj ni več sledil. Précej pa, ko smo prišli izpod pečevja in izza hriba, bil je vedno od nas in je pridno sledil kakor prej, toda zastonj; zalajal ni ni jedenkrat. Šli smo torej prazni, še za psa nismo vedeli, kje je, ali je pred nami, ali je zaostal. Ovčar se je poslovil in šel v hrib skozi gozd k stanu, kjer je imel ovce zaprte, dobre pol ure hodá odtod. Zdajci pa se začuje jako močen lajež, precěj daleč od nas vseh. Le nekolikokrat je zalajal pes. »Drži ga!« zakriči pastir in pri-teče s hriba nazaj. Précej smo bili vsi trije skupaj na prostoru, kjer je pes naletel na žival. Ali jazbec ni bil, nego jež. V klopčič zvit je ležal tu, pes pa ga je s prednjimi nogami takal po tleh in grizel v igle. Jaz in kovač, ki je bil z nami, vzela sva ježa in ga nesla domôv. Hudega mu še ni bilo, ker mu pes ni mogel priti do živega; igle pa mu je takó zgrizel, da mu jih je polomil prav veliko. Dasi sem že prej videl, kakó srdito se loti pes ježa, vender nisem še videl, da bi mu bil kdâj pes v takó kratkem času polomil toliko iglic. — Dali smo nekoč ujetega ježa tudi ovčarskemu psu, katerega smo hoteli poskusiti, ali bi bil za jazbeca, in tudi ta ga je précej prijel. Zatakali je v klopčič zavito žival s prednjimi nogami pred sabo po tleh in jo je takó grizel, da mu je lila kri iz gobca; polomljene iglice so ležale po tleh, in če smo mu ga vzeli s tal, hotel ga je človeku še iz rok vzeti, dasi je imel ves krvav gobec. Bil je to še mlad pes in to njegov prvi boj z ježem. — Prav takó hud sovražnik ježev je lisica. Ta je pa bolj pre-metena od psa in si gobca ne rani toliko kakor on, kadar napade ježa. Dobro vé, da si jež v vodi ne more pomagati drugače, nego da se odvije; zatô ga takali, če le more v vodo; tukaj uboga žival précej pokaže gobček in noge, lisica pa ga zgrabi z ostrimi zobmi za glavo, in ne more se ji več ubraniti. Tudi nekateri pes ga spravi v vodo, če ga more, da ga lože ubere za gobec. Če ga zmôčiš, tedaj se ti tudi odvije; zatô ga lisica često kâr ôškropí s svojo vodó in ga takó prisili, da se ji pokaže v obraz. Takrat ga zgrabi in mu polomi kosti.

Znano je, da ga velika sova ujame prav kakor zajca in ga po-hrusta s kostmi in iglicami vred. Raztrga ga z ostrimi kremplji, katere mu zasadí v kožo, in požrè kosce za koscem. V želodci se spravi, kar

sova ne more prebaviti, n. pr. ptičje perje, kosti, dlaka in druge podobne neprebavne reči v kroglo, in ptič izbljuje take kepe. Ako jih razrežeš in pregledaš, dobiš v njih ostanke živeža, katerega je sova požrla, takó tudi ježeve iglice.

Prinesla je poleti gospá mojega prijatelja, pri katerem sem stanoval, ježa domóv. Deli smo ga v kuhinjo. Dlje časa se ni sprijaznil z nami in je bil podnevi navadno skrit pod leseno omaro, ali pod posteljo v kuhinji. Zvečer pa, ko ni bilo še luči, hodil je že in iskal živeža, takó tudi ponoči, ko je luč že ugasnila. Ščasoma se nas je vender nekoliko privadil; otroci so ga večkrat prinesli iz kuhinje v sobo, sosebno zvečer po večerji, in čim bolj so se bavili ž njim, tem bolj domač je bil. Ni se več krčil in zvijal v klopčič in dasi je potegnil ščetine čez glavo, skoro so se mu zopet pokazale male črne oči in šiljasti rilček. Toda težko mu je delo, če je kdo pregovoril nenavadno na glas; vsak, zlasti pa tanek glas ga je takó presunil, da je précej zmigal z ušesci, tresel z glavo in se hotel précej skrčiti. Videlo se mu je, da ima jako občutna ušesa. Dali smo mu kake ostanke, n. pr. mesó ali koščice kuretine, in vpričo nas jih je pozobal. Tudi jih je précej obduhal in jih poiskal, ako smo mu jih prikrili. Ko se je najedel, napil se je vselej še vode, katero smo mu vlili na krožnik. Kakor prašiček je stopil s prednjimi nogami v posodo in hitel piti. Jedel in pil je prav slastno; kàr hrustele so koščice, ki so mu prišle med zobe. Dal se je vzeti v roke in se ni skrčil; vpričo nas je tekal po sobi, in če smo ga deli na mizo, prav takó. Hodil je toli glasno, da se je ponoči dobro slišalo, kakó je peketal po kuhinji; vedno je tekal in takó sledil, da se je slišalo, kakó mu je nos pel.

Ko je zapadel sneg, izgubil se nam je. Kàr nikjer ga ni bilo. Kuharici pa so pošle nekatere pomivalke, ki jih je menda pustila zvečer viseče blizu tal. Iskali smo ga in dobili, ko smo pogledali celó notri pod posteljo, ki je imela pri tleh predalo za obleko. Zavit je bil v kotu pri zidu v izgubljene pomivalke. Tukaj je spal, in pustili smo ga, da bi videli, koliko časa bode počival. Minili so morda trije tedni, in prišel je zopet. Bil je prav zdrav, ne boječ in jedel je, kakor prej, pil vodo in tekal zopet vse noči okrog. Toda trajalo ni dolgo; zopet si je napravil posteljo in je zaspal za dlje časa. — Opazovalci pravijo, da se jež povalja po listji in ga nabere na svoje igle, da si napravi mehko posteljo, kjer potem skrčen spi. Takisto je porabil za posteljo pomivalke, ki jih je vzel naši kuharici. Prvič in drugič, ko je šel spat, bil je povit v njih; samó tega ne vemo, kakó jih je

spravil pod posteljo, ali si jih je tudi nateknil na ježice, ali jih je v gobčku privlekel pódno.

Predno smo ga dobili, imeli smo v kuhinji tiste nadležne črne ponočnjake in nismo jih mogli pregnati. Jež pa jim je bil kos; toda dela je imel dovòlj in lovil je ponoči, kolikor je mogel. Seveda trajalo je dlje časa, predno je dokončal svoje delo. Tačas pa se je prav udomačil; tudi podnevi se ni prikrival, temveč prišel je često sam k človeku in se je dal ujeti. Bil je v naročaji, kakor druga žival, ki jo imamo blizu sebe. Otroci so se igrali z njim kakor s psičkom.

Drugič sem opazoval ježa na vrtu. Imel ga je vrtnar in prvi čas še ni toliko maral zanj, kolikor mu je bil jež koristen. Na vrtu je bilo okrog vodnjaka precèj gosto grmovje; tukaj se je jež navadno držal podnevi. Polžev je bilo na vrtu dovòlj, in sicer vsake vrste, z lupinami in takih brez hiš, velikih in majhnih. Povsod so lezli in so hoteli pojesti vso solato. Celó notri med perje so se zalezli nekateri tistih malih. Hodil sem časih gledat, kaj počenja jež v grmovji pri vodnjaku. Privadil se je tudi ta skoro, da se ni bal, če je prišel kdo blizu njega. Videl sem ga, kakó se je gostil s polži; kár z lupinami vred je pohrustal tiste, ki so imeli hiše. In kakó naglo ga je zdelal, ko se ga je lotil! Zató jih je pa tudi pregnal, da ga je bil vrtnar vesel in da mu je prinesel še drugega, ki mu je potem pomagal čistiti vrt in zelišča. Podnevi je vender le redkoma lovil. — Tudi miši prežene jež, ker jih poloví in pojé. Prav zató često nadomestí mačko. Sosebno v takih shrambah ga imajo ljudje radi, da jim loví miši, kjer ne morejo imeti mačke.

(Konec prihodnjič.)

Otec Stanislav Škrabec.

K petdesetletnici njegovi. Spisal m. p.

Za gričem, raz kateri vlada vsi goriški ravnini grad nekdanjih grofov goriških, vzpenja se rodovita planinica, gozdna Kostanjevica. Nekdaj je bil ta gozd svojina grofa Matije della Torre, ki je iz pobožnosti velikodušno podaril cerkvi ta prijazni kraj. Kjer vidiš dandanes samostan frančiškanskih redovnikov, bila je ubožna kočica, samskim pastirjem zavetje ob hudi uri. Na steni te kočice je bila naslikana podoba nebeske Kraljice, katero je močno čislala pastirica, pobožna Kamila Čimberle iz Gorice. Iz goreč-

nosti se je odločila posvetiti vse svoje življenje neomadeževani Devici. Skoro se je raznesel glas o čudezni moči te svete podobe. Ljudstvo je začelo romati h kočici in nabirati pomočke, da bi se dozidala cerkva, katero je dal napraviti grof Matija della Torre. Prizidal je tudi stanovanje za duhovnike. To je preprosti začetek današnjemu frančiškanskemu samostanu, katerega so oskrbovali do cesarja Jožefa II. očetje karmelitani. (Glej Morelli: „Istoria“, II, 275. i. nasl.).

Leža samostanu je prijetna in pripravna. Ob njega vzvišenem zidovji se razbija v prah valovje življenja, ki vznemirja svet, ki tare dušo in srce. Daleč od mestnega hrupa vabi z vrha samostanski zvonec kristjane k molitvi; odmaknjen zemeljskemu življenju se dviga duh k Bogu, zataplja se duša v pobožno in vzpodbujajoče premišljevanje, ki bodri duhá, ki jači srce, ki daje vznemirjeni duši krepkost in pokoj.

Tiha celica omogoči koncentracijo človeškega duhá, pospešuje njega snovanje in delovanje v prid človeštvu. Koliko dobrega se je že porodilo iz preproste celice! Koliko učenih móž je vzgojila neznatna celica! In tudi v tem samostanu nahajaš takih móž. Dandanes živi v njem móž, veren in vesten, učen in pohleven, pravi krščanski redovnik. Kdo ga ne pozná? Ni ga izobraženega Slovenca, ki ne bi spoštúje izustil njegovega imena.

Toda vedno ni bilo takó . . .

Ali plemenitega, vzvišenega duhá ne more in ne smé motiti zbadanje, zasmehovanje kratkovidnih, nevednih dušic, ki se ponajajo s svojo „učenostjo“, kadar in kolikor mogó. Tiho in mirno je hodil in hodi svoj pot in — zmagal je!

Letos se vrača petdesetič praznik njega rojstnega dné. Te lepe prilike pač ne smemo izpustiti, da bi mu ne postavili majhnega spomenika v naši književnosti, katero povzdiguje z učenimi svojimi razpravami.

Ne pričakuj pa nikdo popolnega životopisa. Niti ne more biti namen le-teh slavnostnih vrstic, niti ni mogoča še končna sodba o móži, od katerega pričakujemo po pravici še mnogo v prosep našega jezika. Saj je to najlepša móška dóba, v kateri stvarja človek najdovršenejše umotvore, zlasti če je čil in zdrav, učen in delaven.

Otec Stanislav Škrabec ni visoke rasti, pa je krepak in čvrst. Izza naočnikov gleda v svet dvojé svetlih očíj, ki živo pričajo o bistrosti njegovega duhá.

Če stopiš k njemu v celico, zdí se ti, da si stopil v knjižnico, kjer sedí za mizo, obteženo s knjigami in drugimi pisanji móž učenjak.

Otec Stanislav te vzprejme prijazno in uljudno, tóda z veliko „rezervo“. Ali ta led se otaja, in malo je družabnikov takó prijetnih, kakor je otec Stanislav, ki zná soliti svoje besede. Seveda! Saj se je porodil v Hrvači v

ribniški dolini, katere prebivalci slujejo daleč po slovenskem svetu ne le radi „sühe robe“, ampak tudi radi šegavosti, dovtipne nagajivosti in premetenosti. Uprav med tem veselim ljudstvom se je navzel naš Prešeren ónega duhá, ki veje po njega rezkih pušicah.

V imenovani vasi se je porodil naš slavjenec dné 7. januvarija leta 1844. Krstili so ga za Antona. V šolo je hodil v Ribnici. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani, kjer je stopil v frančiškanski samostan dné 30. oktobra leta 1861. Izbral si je ime „Stanislav“. Iz Ljubljane je odšel na Trsat k provincijalu, pri katerem je bil leto dni. V Gorici je bíval dve leti ter se vrnil v Ljubljano, odkoder so ga poslali po dveh letih v Novo Mesto, kjer je poučeval na tamošnji gimnaziji dve leti slovenski, nemški in grški jezik. Iz Novega Mesta se je odpravil v Gradec, kjer je poslušal na vseučilišči predavanja o klasiških jezicah in prof. Kreka. Iz Gradca se je vrnil v Gorico, kjer poučuje v 6. in 7. razredu samostanske dvorazredne gimnazije slovenski, hrvaški, latinski in grški jezik. Kakó ga cenijo, dokazuje nam to, da so ga že izvolili za definitorja, poslednjič pa za kustosa, za namestnika provincijala, ako bi bil le-tá zadržan iti k morebitni volitvi generala frančiškanskega reda. V mašnika je bil posvečen dné 5. marcija leta 1867.

Že na gimnaziji se je baval otec Stanislav s slovansko filologijo. Bil je tih in miren dijak, ki se je ogibal šumnih veselíc in družeb ter se resno baval s svojimi ljubljenimi studijami.

Umeje se, da ga je močno zanimalo ribniško narečje, katero je primerjal drugim — slovanskim jezikom. Pričakovalo bi se, da je je primerjal drugim slovenskim narečjem. Ali takrat jih še ni poznal. In še dandanes je odmerjena v njega raziskavanjih odločilna uloga — ribniški govorici. Zlasti ga zanimlje glasoslovje, o katerem je priobčil prvi svoj spis v programu novomeške gimnazije leta 1870. Naslov spisu je: „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika.“ O tej razpravi se je vrlo laskavo izrazil M. Valjavec v XLIII. zvezku „Rada“ jugoslovanske akademije (1878.). J. Baudouin de Courtenay pa jo imenuje „vortreffliche Abhandlung“, in žal mu je, da je ni poznal že leta 1872. (Jagić „Archiv“. 1885. 106.).

Nevedoč, kje bi priobčeval nadaljevanja tega spisa, obrne se otec Stanislav do „Matice Slovenske“, ne bi li prinašala v „Letopisu“ njega razprav? To se je zgodilo leta 1879., tedaj ko je že pohvalil Škrabčevo delovanje akademik M. Valjavec . . . Toda „Nemo propheta in patria!“ Odklonila je njegovo ponudbo „Matica Slovenska“, ki je priobčevala jezikoslovne razprave, o katerih rajše molčimo . . . Zakaj, kdo vé?

Leta 1880. so začeli izdajati v Gorici „Cvetje z vertov sv. Frančiška. Mesečni list za verno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška.“

Že naslov nam pové namen in vsebino tega mesečnika. Le platnice so bile še na razpolago. Otcu Stanislavu šine misel v glavo, ki je zelo karakteristiška in je pripisovati gotovo le njega — ribniški nravi.

Kaj so platnice? Njih cena je bila dotedaj med Slovenci popolnoma neznana. Otcu Stanislavu gré zasluga, da je uvidel njih porabnost; zakaj začel je priobčevati na njih razprave, nadaljevanja svojega spisa, priobčene ga v novomeškem programu.

Toda kakor počaščuje le-tá ribniška iznajdba njegovega duhá, takó nam je v tem slučaju venderle žal za njo. Koliko jih je spoznalo ceno teh platnic o pravem času? Koliko jih je, ki so jih ohranili?

Saj je celó našel prostora v slovenskem listu pamfletist, ki je posmehljivo govoril o njih — s čimer pa je najbolj osmešil samega sebe. Dobro ga je zavrnil „Zvon“ (1884., 378.), pišoč: „Pisalec tistega pamfleta je najbrž mož, ki v vednostnem obziru niti vreden ni jermenov odvezati (tu res v besednem pomenu) od o. Stankovih čevljev.“

Vender otca Stanislava ni motila niti pohvala (Jagič ga imenuje „einen feinen Beobachter der slovenischen Sprache“), nikar še zasmehovanje. Priobčeval je pridno svoje razprave na platnicah, in takó je še danes, ko priobčuje „Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo“.

Razven tega nahajaš iz njega peresa v „Kresi“ (I, 625.) razpravo o pisavi Prešérnovega priimka in to — proti Levstiku.

V Jagičevem „Arhivu“ (1892., 321. d.) je njegov spis „Ueber einige schwierige Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre“.

Na omenjenem mestu „Zvonovem“ se izraža želja: „da bi se take stvari objavljale v znanstvenih listih (Kresu, Zvonu) ali pa v Matičinem Letopisu“. . . Zvonov ocenjevalec pač ni vedel, da je naš prvi literarni zavod pehnil od sebe otca Stanislava. . .

Nikar se nam ne šteje v zlo, da odpiramo staro, morebiti že zacekljeno rano. Toda kakor odpré zdravnik slabo zaceljeno rano, da bi jo dobro zacelil z jedino pravim zdravilom, doteknili smo se je tudi mi.

Kakó slove „recept“? . . .

Zakaj ne bi „Matica Slovenska“ povabila tolikega možá na sodelovanje?

Končno naj še izrazimo iskreno željo, da bi nam mili Bog še dolgo ohranil otca Stanislava in da bi se častiti slavljenec skoro preselil s platnic v primernejše in priročnejše liste ali — letopise!

Sketove čitanke I. — IV.

Sedaj, ko smo nekoliko natančneje razmislili pomen in nalogo čitank v materinskem jeziku, sedaj šele se usmeljujemo, pregledati s kritičkim očesom naša domača učila. Ako se bode komu videlo, da ravnamo prerezko, ta naj pomisli, da mora biti vsem šolnikom do tega, da se do kar najvišje stopinje popolnó naše šolske knjige, zlasti pa naše čitanke; saj gotovo pritrdimo vsi njih izdajatelju, ki piše v »predgovoru« prvemu zvezku, da »najvažnejša knjiga za pouk našega materinega jezika na srednjih šolah je slovenska čitanka«, in da »slovenska čitanka bodi naši srednješolski mladini ona knjiga, iz ktere se uči ceniti svoj materin jezik in spoznavati cvet domačega slovstva«; saj isto je mislil tudi pokojni Janežič, ko je krstil svoje čitanke kar naravnost »cvetnike«. Tudi naslednje vrstice nimajo drugega namena nego, kolikor toliko pripomoči k izboljšanju najvažnejšega slovenskega učila.

Blagovoljni čitatelji, ki so opazili, kakó goreče smo naskakovali čitankarsko stališče Lampljevo in zagovarjali Neumannovo, gotovo radovedno vprašajo, po kakšnih načelih so zgrajene Sketove čitanke. Temu vprašanju najdejo dovolj jasen odgovor v raznih »predgovorih« g. izdajatelja. Naj navedem samó najznačilnejša mesta iz »predgovora« drugemu zvezku »Po dobrem premisleku se je odločil prof. Sket za načelo, da se imajo pesniški in prozaični proizvodi menjavati med seboj. Na ta način postane namreč knjiga bolj jednotna ter stoji v ožji zvezi z drugimi učnim predmeti jednoistega razreda; vrh tega olajšuje taka razvrstitev pouk ter kaže ob enem tudi red, po katerem naj se čitajo razni sestavki v šoli« . . . »Pripovedni in poučni spisi se vrstijo kolikor mogoče vzporedno z drugimi učnimi predmeti ter so po vsebini v zvezi med seboj. Sledijo pa sestavki tako drug drugemu, da se menjavajo redno pesni in prozaični spisi. Pesniška tvarina je tako razvrščena, da pesni o prirodi in njenih prikaznih odgovarjajo raznim letnim časom, kakor sledijo po vrsti v šolskem letu; druge pa so zopet v ozki zvezi z učno tvarino ter imajo po tem takem že svoje odkazano mesto.« — Že iz teh malih citatov ni težko ugeniti, da prof. Sket streže v obče Lampljevi teoriji. Jako milo in drago bi mi bilo, ako se mi je z razpravo v lanskem letniku »Zvonovem« posrečilo, izpreobrniti g. izdajatelja k Neumannovim načelom; toda da bode naša ocenitev objektivna, treba se nam je pri tem okaniti načelnega razpravljanja. Saj se čitatelji iz naše ocene itak prepričajo sami, da večina hib, katere nam bode spočitovati g. izdajatelju, izvira

iz navedenih njegovih načel, za katera se je bil odločil po dobrem premisleku.

Bodi izdajatelj slovenskih čitank Lampljevec ali Neumannovec, jeden zmoter mu mora nepremično lebdeti pred očmi, da namreč ustreže oni instrukcijski zahtevi, ki slôve: »Primeri v čitankah naj obsežajo v plemeniti obliki tudi plemenito vsebino.« Ta zahteva je neizprosna; klanjati se ji mora čitankar od konca do kraja, od prve črke do zadnje pike.

Prof. Sket načelno priznava to zahtevo ter jo prav lepo opisuje v »predgovoru« prvemu zvezku: »Slovenska čitanka bodi naši srednješolski mladini ona knjiga, iz ktere se uči ceniti svoj materin jezik in spoznavati cvet domačega slovstva« i. t. d.

Kakó pa je praktično ustregel oni zahtevi? Pristati moramo sicer, da se kaže napredek od prvega zvezka proti naslednjim, ali žal, zamolčati ne moremo, da se je vse premalo oziralo na óno glavno, kardinalno točko čitankarskega programa. Da se uverim, koliko je v čitankah primerov, ki obsežajo v plemeniti obliki plemenito vsebino, predelal sem prva dva zvezka še jedenkrat, pretehtal vsako prozajiško berilo in vsako pesem s svinčnikom v roci, a prišel sem do rezultatov, katerim sam nisem hotel verjeti; toda številke naj govoré. Izmed 100 prozajiških beril v I. zvezku sem naštel takih, katerim bi se moglo priznati, da obsežajo plemenito vsebino v plemeniti obliki, 53, reci triinpetdeset, a v II. čitanki je dotično razmerje 80:52. Glede pesmij sem došel do še nepovoljnejših uspehov; med vsemi pesmimi, kar jih je prof. Sket vzprejel, in ónimi, ki se meni zdé čitanja vredne, je razmerje v I. zvezku 80:24, a v II. zvezku 80:23. Sicer pa o estetiški vrednosti mnogih pesmij, vzprejetih v čitanke, g. izdajatelj sam menda ni uverjen, zakaj v »predgovoru« prvemu zvezku pravi: »V knjigi nahajaš 80 pesnij, izmed katerih se jih mnogo daje lepo deklamovati, in vsekako polovica jih je vredna, da se jih učenci na pamet nauče.« — Torej vse ne? A vsaka pesem v čitanki, dejal bi, ki obseza plemenito vsebino v plemeniti obliki, vsaka je vredna, da se jo učenci nauče na pamet. Ako pa nima bodisi plemenite vsebine bodisi plemenite oblike, zakaj se je vzprejela? Zavrzi se!

Ugovarjalo se mi bode: »Taka sodba o plemeniti obliki, še bolj pa sodba o plemeniti vsebini je jako subjektivna; prestrog si. Kdo drug sodi morda mileje!« Rad se udam, da je takšno ocenjevanje kolikor toliko subjektivno in da zgoraj navedene številke niso, kakor bi jih pribil; različni sodniki bi prišli do različnih posledic. Toda jaz nisem jedini, ki takó trpko sodim o Sketovih berilih; razgovarjal sem se o njih s kolegi-veščaki, in njih sodba se je strinjala z mojo. Postrežem lahko z imeni. Sicer pa

sem svojo sodbo o prvih dveh zvezkih kar na kratko s številkami izrazil samó zategadelj, da nam ta razgovor preveč ne narase. Ako bi mi ali g. izdajatelj ali katerikoli njega zagovornik očital lahkomiselno strogost, pripravljen sem, vsakega berila in vsake pesmi odklonitev podpreti z vzroki, katere sem si vestno zabeležil; objavim jih ondaj z dovoljenjem cenjenega uredništva. Ali razven v tem skrajnem slučaju nečem zlorabljati potrpežljivosti blagovoljnih čitateljev.

Da pa že med tem podprem svojo ostro sodbo z nekolikimi vzgledi, naj navedem dve, tri pesmi, ki se med drugimi ponujajo naši mladini kot pesmi s plemenito vsebino v plemeniti obliki.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

Jezikoslovne črtice.

I. Očit in očitati.

V lanskem »Zvonu« sem mimogredé opomnil, da glagola *očitati* ne zmatram za izimensko tvorbo, izvedeno iz pridevnika *očit*, češ, da bi v tem slučaju moral biti glagol prikrojen po četrti vrsti, zakaj četrte vrste transitivni glagoli pomenijo, kakor uči Miklosich (Vgl. Gr. II. 435), zu dem machen, mit dem versehen, was das Thema aussagt. — Bel: beliti (belo delati), črn: počrniti (črno narediti), čist: čistiti, svet: posvetiti, sit: nasititi, gost: zgostiti (verdichten), prost: oprostiti (liberare), plah: oplasiti (verscheuchen), slep: oslepiti (blenden), zlat: pozlatiti (vergolden) i. t. d. — Očito narediti kaj (aliquid manifestum reddere) reklo bi se torej le *poočititi*. Tega pravila se držeč, torej tudi naši srednješolski disciplinarni zakoni nemške besede: »die Gründe der Ausschließung werden im Abgangszeugnisse *ersichtlich gemacht*« slovenijo takó-le: »Vzroki izključitve *se poočitijo* v odhodnem izpričevalu.« Seveda je ta *poočititi* skovanka, toda drži se vsaj analogije. Národ res da ne pozná glagola *očítiti*, a tudi *očitati* ne v takem pomenu, kakor so ga rabili Prešeren, Koseski in Vodnik (n. pr. izočitati-objaviti). —

O tem tedaj, da se *očitati* ne izvaja od *očit*, kakor se je doslej učilo (glej »Letop. Mat. Slov.«, 1892. pag. 24.), o tem menim, da nam ni treba dvojiti, če stvar le nekoliko preudarimo. Pridevnik in glagol si torej v tem slučaju nista oče in sin, ampak takó rekoč brata iz istega pokolenja. Kakó si to mislim, naj poskusim pokazati v nastopnih vrsticah.

Najprej si oglejmo pridevnik *očit*. Slovnice naše ga izvajajo s sufiksom — *it* iz *okó*, oziroma *očí*, die Augen (Šuman 235; Janežič-Sket 136). V

tem se ravna po Miklosichi, ki (Vrgl. Gr. II. Einleitung XXI.) uči: »In nahem Zusammenhange mit dem Suffixe der partic. praet. pass. *it* stehen die Adjectiva auf *at* und *it*: *bradat* barbatus, *očit* manifestus (*oko-it*), welche lateinischen Adjectiven wie barbatus, auritus entsprechen.« — Temu pa treba primeriti drugo mesto v isti knjigi (pag. 193), kjer Miklosich dalje uči: »Die mit dem Suffixe *it* gebildeten Adjectiva bezeichnen den mit dem Gegenstande des Thema begabten. Es stimmt demnach *it* mit dem Suffix *at* in der Bedeutung im allgemeinen überein.« Ako tedaj sledimo označenemu pravilu ter izvajamo pridevnik *očit* s sufiksom *it* iz samostalnika *okó*, dobiti moramo do cela drug pomen negoli: augenscheinlich, offenbar (manifestus). V tem slučaju bi bil *očit* (oculatus) znani mitološki »Αργος πανόπτης, o katerem pravi Ovid, da je bil stoók (Met. I. 625; *centum luminibus cinctum caput Argus habebat*). *Očit* bi bil torej velikóki velikan Polifem, o katerem velí isti pesnik, da je imel okó podobno velikanskemu ščitu (Met. XIII. 851: *unum est in media lumen mihi fronte, sed instar ingentis clipei*). *Očita* bi se utegnila potem nazivati boginja Hera, kateri Homer daje pridevek βρωπις i. t. d. — Toda vse to je prazno gatanje. — In Miklosich menda zadnji čas sam ni več verjel na to razlago, sicer, mislim, da bi besede *očit* v etimološkem slovarji (sub *okos* pag. 220) nikakor ne bil popolnoma prezrl.

Z večjo pravico bi se dalo soditi, da ta pridevnik ni *oč-it*, (da »o« tedaj ne spada h korenu), ampak *o-čit*, (da je torej »o« prefiks) in da se izvaja iz korena *čit* (čot M. E. W. pag. 38), ki združuje pomene »zählen, lesen, ehren«. — Miklosich (Vgl. Gr. II. 15) uči: »*i* wird in der Stammbildung zu *ē* oder *i* gesteigert oder unverändert gelassen«, in takó imamo: *ušidz* poleg *ušidz* (fugax, der Flüchtling) *šiv* poleg *šiv* (die Naht) in iz korena *dil* (M. E. W. 55) poleg *dlje* (länger, weiter) *vse* v *dilj* (in einem fort) in: *v dilem bežati čez polje*, πεδίονδε φεύγειν ἐπὶ πτόλιν, weithin feldwärts fliehen. — In takó nam je poleg: *počbtz*, *sččbtz* (numerus) umeven tudi *očitz* (manifestus); primeri tudi *čislo* iz *čot-tlo*. — Početni in prvotni pomen tega pridevnika pa je utegnil biti: qui in aliquo numero habetur, ὑπόλογος, in Rechnung, in Betracht kommend; gravis ἐπίτιμος, geehrt, hervorragend, bedeutend, wichtig. Takov pomen, zdí se mi, da še proseva iz Dalmatinovih besed, ki piše v predgovoru k Svetemu pismu: »Ty imenitniši in očiti špruhi ali bessede od Kristusa inu drugih artikulu naše karsčanske vere so z'vekšimi puhštabi postauleni.« Ti očiti špruhi se mi zdí, da so uprav: λέξεις λογάδες, λόγια ἐπίλεκτα. — Očitno je pri nas tudi to, kar je ugledno in odlično, brhko in zalo (stattlich, von hübscher Erscheinung). Očitno je živinče, ki je lepo rejeno. Očitno je, kar kaj veljá, ima kaj v sebi; nasprotno očitnemu je, kar ni za

nič, kar je zanikarno, kar se ne šteje. — Iz pomena *odličen*, *znaten* pa se je razvil pomen: *jasen*, *razločen* (παρρηχής); *javen* (publicus); — *razviden* (manifestus). Kar se šteje, ne dá se utajiti, in nasprotno, kar se ne dá utajiti, to se šteje (čita) t. j. neutajno, je očito ali očitno — Pri tej priliki bodi omenjeno, da spada k korenu *čit*, kakor je videti, tudi prislov *počitkno* (so ziemlich viel), ki je zabeležen med jezikoslovnimi mrvicami v »Ljublj. Zvonu« (IX. 229.), zakaj: was noch in Rechnung gezogen wird, gezählt wird, t. j. ziemlich viel. *Počitkno* je pač nekaj deminutivum od *počitno* (primeri *majčkēn*, *drobčkēn*), a *počiten* je menda toliko kot: zählbar, achtbar, nicht zu übersehen — spectabilis, gravis. — V obliki *počiten* je »e« stopnjevan v »i«, v obliki *pošten* iz *počiten* pa je oslabil in preminil, oba prikaza sta v zvezi z naglaševanjem. —

Kakor smo videli, da je *očit* s sufiksom *z* izveden iz korena *čbt*, a dalje s sufiksom *bnz* *očiten*, takó nam je iz ravno istega korena izvajati tudi glagol *očitati*. Ta glagol je namreč imperfektivnik od nerabnega perfektivnika **očisti*, *očtēm* (očisti, očeta),¹⁾ ki nam je pa ohranjen še v 3. vrsti: *oštēti*, *oštejem* (iz o-čbt-ē-ti). *Očitati* (vorwerfen, vorhalten, tadeln) se po svoji sestavi lepo ujema z analognim grškim izrazom ἐπιτιμᾶν (t. j. ἐγγυλῆν), zakaj prosti *čitati* je τιμᾶν (colere.) — Primeri: *očitar*, ἐπιτιμητής, der Tadler, *očitek*, ἐπιτίμησις, der Vorwurf. — Perfektivni glagol *oštēti* se gledé pomena tudi prav dobro ujema z *očitati*, samó konstrukcija jima je nenavadno različna, ker pravimo: *očitati komu kaj*, a *oštetiti koga zaradi česa*, t. j. *okarati ga* (ausmachen, abkanzeln, jemandem Leviten lesen). — Fraze, kakor so: *v oči metati* (vreči), *v oči vtikati* i. t. d. se mi zdé bolj podobne slabim národnim etimologijam nego pa oblika *opočitati*, o kateri se trdi, da je po napačni analogiji ponarejena po *oponašati*. Analogija med *opočitati* in *oponašati* se ne dá tajiti, toda nepravilnega ni nič v nji, zakaj oba glagola sta se menda razvila popolnoma podobno: *o-po-čít-a-ti* in *o-po-naš-a-ti*. — *Ob-noviti* in *o-po-noviti* (renovare) sta si pač tudi v enakem razmerju, kakor *o-čitati* in *o-po-čitati*. — Takó imamo dalje poleg *ovreči* tudi *opovreči* (widerlegen), poleg *ovirati* tudi *opovirati* (hindern), in primeri *ogovarjati* (verleumden) in *opogovoriti* (accusare) i. t. d. — Glagol *opočitati* pozná tudi naša poljansčina, a ta ima poleg *opočitati* tudi *izpo-čitati*, in ta oblika se pač ne dá razlagati kot ponarejek po napačni analogiji, ampak utemeljuje in podpira razlago tega glagola iz korena *čbt*, tedaj *iz-po-čít-a-ti*, zakaj predponke *izp* nimamo. — *Očitati* ali *opočitati* (izpo-čitati) se pravi: komu kaj kot nedostatnost naštevati, češ, kaj in kakó bi moralo drugače biti. N. pr. Brez dote se močiti, to ni nič; kadar se kaj

¹⁾ Primeri: procvísti, procvístati; po-čín-ti (počēti, počnem), počínati (incipere); na-přín-ti (napēti, napnem), napřínjati in napēnjati (intendere) [Mik. Gr. II 456.]

zbesedita ali prideta navzkriž, pa ji lahko opočita, da mu ni nič prinesla k hiši. — Prej mi je ponujal in silil, dasi sem se branil; ko sem vzel, sedaj mi pa opočita. — Opočitane dobrote izgubé vso vrednost. — i. t. d.

Da se sestave s *po* še dalje sestavljajo ali z *o* ali z *iz*, o tem imamo razven *opočitati* in *izpočitati* še dosti vzgledov; n. pr. *o-po-ročiti* (testieren) in *iz-po-ročiti*, *iz-po-takniti se* (anstossen) in *o-po-takniti se*. Trubar Catech. pag. 193: »De tebe na rokah nosfe de kej neopotaknefh fe s' Nogami na en Kamen« (tšk. E. W. 368.) *Is-po-čiti se* (ausruhen) in *o-po-čiti se* (ki- E. W. 116).

To črtico pošljem med svet, naj jo li zadene priznanje ali ugovor, z namenom, da se med seboj poučimo, držčč se gesla, da resnice treba iskati, če jo hočemo najti.

Več očíj pa več vidi.

L. P.

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

Dostigávati, impf. k dostigniti, Švigel, Vranič, Reš, bolje: dostizati. — *doteknótje*, n. die Berührung. kajk. doteknútje: Lalangue med. 188 trebuh njegov na čisto malo doteknutje kruto jako boli. — *dōtllam*, *dōtlem* in *dōtlen* adv. = dokler. *dōtmar*, adv. 1.) = dosti: dotmar su mi tvoje reči, dotmar mi je tvojega govorenja. Varaždin. 2.) = dotle, kajk. Mitterpacher morv. 23 vu kojoj hižici dotmar doklam se kukci držiju, stanuvati nikak ne dobro; još 31 i 50. — *dōvda*, adv. = malo prej, kajk.: gda je bil tu? Dovda. — *dovédovati se* česa = dovédati se. Habd. ad. 224 ljutvo se ne doveduvalo prokletoga Absalonovoga mišljenja. — *dovesliti* = doveslati: Vranič rob. 1'19 doveslili su do krme, to jest do zadnjega kraja ladje, 2.192 predi nego bi nova plima počela se, k ladjetérini doveslili su se. — *dovršávati* = dovrševati. Habd. mar. 211. — *dovršénje* n. = 1.) dovršek, 2.) conclusio, ad 1.) Gašparoti 4'128 jedno listor čudo jošče naj bude na po konec konca završenje. ad 2.) Mataković nekje. — *dovršítelj* m. = dovrševalec. Gašp. 2'593 — *dozívati* herbeirufen impf. ad dozvati Mulih pos. 1582 vrage iz pekla i vse druge nesreče pozavaju i dozavaju. — i dozívati. — *dozívanje* n. das Herbeirufen. Mataković 2'235 potrebna je marlivost vu izpitavanju i na pamet dozivanju grehov. — *dózdati se* = dozdevati se, slutiti: on se dózda, da bu bít. Varaždin. — *dozrejáti* = zrejem pf. = dozoreti: Habd. ad. 366 dozrevalo je grozdje. — *dozrejavati* impf. ad. dozrejáti. Habd. ad. 231 magaši vojsku vsako skoro léto z žerjavi imaju, gda žitek dozrejava. — *dozréleti*. Habd. ad. 423 i takvi ljudi svojo jesen imaju, v ke dozreleju. Mulih pos. 867 to je on sád, ki nigdar

ne dozrele. i. t. d. i. t. d. — *dragoličen* adj. Švigel 1'46 kojega vrag peklenski vu spodobe dragolične i lepe žene hotel je z mrežami svojega skušavanja vloviti. 115 med dragoličnimi mladenci. 228 ni več lepi i dragolični Absolon nego ves črni . . i. t. d. — *dragoličnost* f. Švigel 1'29 naj bude, da se je zbog lepote i dragoličnosti vu Ester zaljubil Asveruš, vno go pres kraja i konca bila je vekše lepote i dragoličnosti tela i duše s. Barbara. 206 bil si par vu dragoličnosti z rečjum i lepote Absolonu. i. t. d. — *dragoljuben* adj. Vranič rob. 1'149 o da bi vezda vu vremena ona nazad povrnuti se mogel, kak prijatelj, s koga kak dragoljubnoga, kak mirovnoga bi se bratom kazati hotel! — *dragomiliti* se: Vranič rob. 1'196 okol njega dragomiliti se. Kocijančič Fil. 3'201 od ovuda biva, da svete i svetice dragomiliti jesu se vu svojih zakoneh; *dragomilenja* ljubezniva, ali čista, vlagodna ali zvesta. 1'202 bili su iz obloka vidjeni dragomiliti se. — *dragomilnost* f. Kocijančič Fil. 3'148 ovo je govoril za vgoditi poglavitem ljudem okolo sebe stojećem, da kakovu dragomilnost primu od kralja. — *dragovit*, adj. Švigel 1'56. denes, o den dragoviti od prečistoga prijetja b. d. Marije. 107. o dan pun vesele glasih dragovitoga nazvešćenja! 149. vu vsem se naj prikladneše prispodablja malahni svete i, drobna dečica, veselomu i dragovitomu cvetju. 1. add. 42 povolna onda i dragovita bila je sinu ova očinska sentencija i dokonček, kajti povolen, ljubljen i dragovit bil je krivec pred očima sina kraljevskoga. — *dragoviten*, adj. Švigel 1'76 najti se ne bi moglo nikaj tak dragovitnoga i dragoličnoga, kaj bi suze iz očijuh točene staviti moglo. — *drágulja* (— *úlja*) f. ime kravi. — *drápiti* drapim = drapati. Matakovič 2'214 budeš drapljen.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Avstrijska vojna proklamacija z leta 1813.

Priobčil P. pl. Radics.

Prišel mi je v roko tiskan list v slovenskem jeziku, obsezajoč proklamacijo cesarskega avstrijskega fzm. barona Hillerja, poveljnika notranjeavstrijski vojski; izdal jo je dne 26. avgusta 1813. leta iz svojega vélikega tabora prebivalcem notranjeavstrijskim. Ker Dimitz v svoji zgodovini ne omenja te proklamacije, bodi priobčena tukaj v dokaz, da so v ónih bojnih dneh kakor že prej Francozje takisto Avstrijci s slovenskim prebivalstvom Notranje Avstrijske (Štajerske, Koroške in Kranjske) govorili v slovenskem jeziku. Dotični razglas slóve takó-le:

O s n a n i l o.

K' vam se obnem, prebivalzi vfi¹⁾ deshela, katire zhesi toliko leti she shelesni jarm fhe sdaj flifka. Skus obetanja preslepeni, fkusi shuganja ostrafheni, fkusi perfilene postave fte bili do sdaj od refnize odpelani. Obnem se tedaj k' vam, inu vam osnanim, kaj fi blishe inu dalne od krivave poshreshnosti stifikane deshele persadevajo, svojo poprefhino profloft, svoje stare postave supet perdobiti.

Moja befeda je zhifsta refniza, meni ni potreba fkusi fleprije vafhe saupanje ifkati, sakaj jeft li k' vafhi frezhi govorim, Nafho vé vfaki efte-rajharfki vojfhak mofhko braniti.

Vfe, kar so samogli, so Shpanzi dopernefli, ferditofst, szaganje je njih ferza vnelo, inu tako so sdaj pokasali, kaj en ljudstvo sturiti samore, kati-rimu so svete stare postave svojih ozhakov lubejshi, kakor svoje shivlenje. Po eni filni vojfki, katira je toliko fto tavshentam vojfhakov, tolikim vafhkih rojakov shivlenje velala, so sdaj li mertvafhke trupla ali ujete Franzosi fhe na fhpanski semli, inu zhastitlivi banderi fhpanskih, portugalskih, inu anglefskih armadi od pirenejfskih gora strah inu groso doli shugajo na lastne franosovfke deshele, katirim nobena armada, noben ferzhni vojfhak vezh sa njih varnost ne ftoji.

Vneta od enake shele, mirno bolfhi postavo supet sadobiti, fe je hrovafhka deshela, kar njo je franosovfke bilo, pod dobrotlivu poglavarstvu Esterajha radovolna podala; Nam pomagati hiti s' vefelim ferzam vfe, kar oroshje nofiti samore, tifti bataljoni, katire so Franzosi fkupej spravli, de bi pod nesnanim nebam sa eno svojoglavno volo svojo kri prelivali, ravno tifti bataljoni fe sdaj she, priasno pod nafhe bandere fkleneni, per morfkimu brodu Dalmazie branjujejo.

V' Sejni, Porto Re inu Reki fe Esterajharji, katiri bresi saderfhka na Terft inu Furlanijo naprej filjo, de na planavah lafhke deshele s' mojo armado fkupej pridejo.

Al med tim, kir je franosovfka inu druge s' njo fklenene deshele svoje otroke, finove inu ozheta v' dalne boje poshilala, je ona brambovze svojiga lastniga doma sgubila. Njeni vojfhaki ftoje sdaj v' rasdjanih faksovfkih deshelah obdani od breshtivilnih armadih Esterajharjov, Mofhkovitov, Prajsov, Shvedov, inu vsih ludstvi, katerim so njih pravize fhe drage, inu katiri tamkaj ta veliki boj sa profloft zeze Evrope pelejo. Ena mofhkovitarfka armada je she to terdno franosovfko leshifhe per mestu Pirna (ne dalez od Dresdna) frezhno prozh vsela. Od voda Elbe, Bobra, Spreje filjo fklenene armade naprej,

¹⁾ To je moral pisati Hrvat, ker h ne pozna.

inu ta velki, frezhni zhač je bliso, katir terdni mir seboj perneſti more. Sato vas tedaj poklizhem, ludſtva vſih deſhela, vſih jeſikov! ludſtva, kateri vrednoſt pravizhnih dobrih poſtav obzhtujo, v' katirih ſhela po redu inu miru ſhivi! Li, ako ſi vſi fkupej perſadenejo, li fkuſi refniſhno volo, fkuſi mozh inu delo ſnamo mir ſadobiti! Gor tedaj! Sklenite ſe ſmenoſj! Ne perdobvanje deſhelá, ne pralna zhaſt je to, ſa kar ſe bojvujemo; ſdaj vela frezho vſih ludſtvi! Sklenimo eno fveſto ſaveſo, bojvujemo ſe ſa — terdni mir!

Poglavni Kvartier 26 dan Auguſta 1813.

Poglavni-General armade v' notrajnimu Eſterajhu
Baron Hiller.

LISTEK.

† JOS. FREUENSFELD.

Dné 23. m. m. je umrl v Pragi naſ dolgoletni zveſti ſotrudnik, g. *Jožef Freuensfeld*, v 32. letu dóbe ſvoje. Pokojnik je učiteljeval v Ljutomeru, bil pred nekaj leti tudi na dunajſkem pedagogiji; kjer ſe je pripravljaj na izpit za meſčánske ſole, v poſlednjem času pa je zaradi želodčne bolezni dobil odpust in ſe ſel zdravit najprej v Karlove Vare, potem v Prago, kjer ſo ga operirali. Žal, umrl je za operacijo. — Freuensfeld je ſodeloval pri različnih časopiſih ſlovenſkih in pri „Družbi ſv. Mohorja“ ter priobčeval zlaſti liriſke peſmi pod imeni Svojmír, J. K., Jož. A. Klemenčič, Devojan in Rádinski. Lani ſe je izdal „Venček národnih pravljic in pripovedek“, ki je takó ugajal, da je popolnoma razprodan in da ſkoro izide pri Giontiniji v drugem natisku. Mi ſmo nedavno prejeli od njega več „Drobnih peſmij“, katere pa ſe niſo mogle priti na vrſto. Freuensfeld je bil dober liriſki peſnik in bi bil peſniſko naſo književnoſt izveſtno obogatil ſe z marſikaterim lepim proizvodom, da ga ni morila huda bolezen, ki mu je napóſled uničila mlado življenje. „Ljubljanski Zvon“ odkritosrčno ſaluje ob grobu ſvojega milega ſotrudnika. Bodi mu čaſten in trajen ſpomin v književnoſti ſlovenſki!

Album 12 peſmij za viſji glas ſ ſpremljevanjem klavirja; zložil *Anton Nedvéd*. Izdala in založila „Glaſbena Matica“ v Ljubljani 1893. Natiſnila Jos. Eberle in dr. na Dunaji. Cena? — To najnovjeſe glaſbeno delo číſlanega ſlovenſkega ſkladatelja obſeja naſtopne ſkladbe: »Pred durmi« (Jenko), »Zlata dóba« (Levſtik), »Strunarjeva peſem« (preložil Gangl), »Na tujih tleh« (Funtek), »Srce ſirota« (Gregorčič), »Cvetice« (Levſtik), »Črno okó« (Levſtik), »Molečemu dekletu« (Toman), »Ljubici« (Levſtik), »Tvoj mirni čuvam ſtan« (preložil Gangl), »Njega ni« (Gregorčič), »Pogled v nedolžno okó« (Gregorčič). — »Wie ein Märchen aus lángeſtvergang'nen Zeiten ſpricht dieſer Lieder Ton zu mir«, takó ſem travetiſtal Wagnerjevega »Holandca«, ko ſem prvič prečítal te peſmi. Sentimentalnoſt je imela ſijajne ſvoje dni v poeziji in v glaſbi, tu ſoſebno v peſemſki obliki ter je najlepſe cvetela pri Abtu. Žal, bili ſo baſ le cvetovi, katere je razneſel

veter, predno so obrodili plod. Diha pristne poezije, kakor so ga provzročile mogočne peruti Schumannove, niso prebili. Lepa doba za pevce, toda minila je že davno. Pojem o tem, kaj je melodiško, lepo, pojem, kakešnega smo prejeli po Schumannu, Lisztu in Wagnerji, prerazličen je od ónega sentimentalnih skladateljev kapelniške in zabavnovečerne glasbe. Vse, kar se lahko poje, kar „gre na uho“, ni že melodiško lepo, in zlasti ne v pesmi. Glasbeno popolnoma podajati razpoloženje poetiške podlage, teksta, takisto v petji kakor v spremljevanji, takó da sta glasba in pesem nerazločljiva, potem ozir na najnatančnejšo deklamacijo, ne posamičnih besed nego vseh besed v njih vzajemni logiški zvezi kot celotne misli, to so načela umetniške pesemske oblike, katerih se drže vsi mojstri. Toda kapelniki (v operi), kar jih je bilo po Webu in Marschnerji, in skladatelji pesmij, kar se jih je pojavilo po Abtu, bili so drugih mislij. Prav takó g. skladatelj górenjih slovenskih pesmij. Pesem mu ni bila prva stvar, to priča že snov izbranih pesmij. V vsem sešitku veje nekovo sentimentalno, sladkobolestno čustvo. Vzor mu je bilo to, da bi se pesmi lahko pele in da bi bile kolikor mogoče glasbeno jasne in preproste. Prav tega načela se je držal g. skladatelj pri spreniljevanji; izmed vseh 12 pesmij jih je 10 spremljanih po ónih razloženih akordih, katerih se dandaues izogibljemo, ako le mogoče. Kar se tiče harmonizacije, preprosta je tudi ta, vendar pa je povsod dobro muzikališka, povsod harmoniško-logiška in blagovzeneča, dasi se skrbno izogiblje moderni harmoniki. Nerazjasne so óne čudne paralele v kvintah (pg. 42.); osupniti morajo tudi njega, kdor baš ne preži na kvinte. — V tisti posebni vrsti, kateri pripadajo, uspele so izvestno te pesmi do cela. In — saj jih je podala óna dobrotna roka plemenitega moža, ki je slovenskemu národu posvetil vse svoje življenje in mu nudil toliko, da ga glasbeno izobrazi! Šopek aster je pač, ónih lepih jesenskih cvetov, katere je povil slovenskemu občinstvu, in mnogo, jako mnogo takih prijateljev glasbe, ki bi ne prebili ostrega, monstroznega, dá, strupenega vonja modernih glasbotvorov, veselilo se jih bode in se zabavalo s temi preprostimi cveticami, sosebno ker jih je vzkliko doslej takó ubogo malo na slovenskem glasbenem vrtu! —

K. Hoffmeister.

Zabavnik. Zbirka družbinskih iger za v sobi in pod milim nebom. Nabral in izdal Anton Brezovnik, učitelj. Celje 1893 l. Tiskal in založil Dragotin Hribar. Osmerka, 207 str. Cena 70 kr., po pošti 5 kr. več. — Gospod Brezovnik je v tej knjigi, katere bodi, kakor sam pravi, nekakšen II. del njega „Šaljivemu Slovincu“, zbral precè družbinskih iger, torej priredil knjigo, ki je med nami popolnoma nova. „Zabavnik“ prinaša v šestih oddelkih „Orakelj“, „Igre za zastavo“, „Družabne igre za v sobi in pod milim nebom“, „Pikčanje“, „Slepične igre in umetniže“ in „Uganke in računske naloge“. Govoriti o vsebini se nam zdi popolnoma nepotrebno; omenjamo samó toliko, da utegne dobro ustrezati svojemu namenu, in zató radi pritrjujemo g. pisatelju, ki pravi, da bode zbirka dobro došla vsem rediteljem veselih večerov, kratkočasnih izletov i. t. d., da pa se bode dala tudi marsikatera igra uporabiti pri telovadbi, pri šolskih veselicah i. t. d. Pisatelju in založniku želimo najboljšega uspeha; knjiga je vredna, da se kar največ razširi po naših narodnih rodbinah.

»Slovenska knjižnica« je dospela že do 7. zvezka. Peti zvezek obseza humoresko „Cesarja je bil šel gledat“, humoresko „Pravdo“ in povest „Prevžitkar“. Vse tri je iz lužiškega poslovenil S. Gregorčič ml., ki je tudi spisal članek „O baltških Slovenih in Lužičanih“. Prevod se bere kaj prijetno in gladko. — Šesti in sedmi zvezek obsežata „Staro Romanko“, poljski spisala E. Orzeszkova, preložil V. Benkovič. Te povesti še nismo utegnili prečitati. — „Slovenska knjižnica“ si je doslej pridobila 21 sotrudnikov, ki so ji poslali povesti iz vseh slovanskih jezikov; obetali in poslali pa so ji tudi že izvirne povesti in druge spise. — Naj bi čim dalje bolje uspevalo to lepo podjetje!

»Vestnik« šolske družbe sv. Cirila in Metoda prinaša v svojem 7. letniku na 164 straneh najprej poročilo o VIII. redni skupščini dne 26. malega srpana 1893. v Sežani, potem zapisnik darov do dne 1. velikega srpana 1893., imenik podružnic (vseh skupaj jih je 125 z 11068 društveniki), imenik pokroviteljev (120) vodstvo, nadzorništvo in razsodništvo, dalje zapisnik društvenih zavodov in naposled »Knjižnico družbe sv. Cirila in Metoda« (doslej devet zvezkov). — Družba je imela 1892. leta 15942⁸⁰ gld. dohodkov in 13258⁰⁹ gld. stroškov, torej je bilo 2704⁷¹ gld. prebitka. Končni blagajniški ostanek znaša 14697⁰⁶ gld. Družba je, odkar deluje, nabrala 60280 gld., izdala pa 45583 gld.

Ilustrovani národní koledar za navadno leto 1894. — Izšel je že šesti letnik tega priljubljenega koledarja, katerega izdaja tiskar g. *Dragotin Hribar* v Celji. Poleg koledarskih stvari ima to-le vsebino: Andrej baron Winkler (s podobo); Pavlina Pajkova (s podobo), spisal *Ahasver*; »Zadača«, mohamedanska legenda, ruski zložil Vasilij Vjeličko, preložil *A. Aškerc*; »Moj sprehod po staroslavnem Pompeju«, spisal *dr. Anton Medved*; »Odkritosrečni pašae«, turška romanca, zložil Vasilij Vjeličko, preložil *A. Aškerc*; »Teharje in Teharski plemiči« (s podobo Teharjev, Jožefa Pečnaka in dr. B. Ipavca), spisal — a —; »Selitev Slovanov proti jugu« (nadaljevanje iz lanskega letnika), spisal *S. Rutar*; »Spomini iz jugovshodne Bosne«, spisal c. in kr. stotnik *Igo Kaš*, in »Naši denarni zavodi«, spisal *dr. Fr. Rosina*. Razven tega prinaša »Koledar« še šest podob, in sicer »Narodni Dom v Celji« po načrtu J. V. Hráškega, »Pogum velja«, »Šent-Jurij ob južni železnici«, po fotografiji S. Magoliča, »Nezgoda«, po sliki S. Magoliča, »Miš v sodu« in »Zima v gozdu«. Vse podobe so prava dika kujižici, katera je sploh opravljena takó ukusno, kakor je le malo knjig slovenskih. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gld., broširanemu 60 kr.; po pošti 10 kr. več.

Iz šolskih izvestij. Naš rojak, g. prof. *V. Urbas* je v šolskih izvestjih velike državne realke v Trstu leta 1893 na 30 straneh priobčil razpravo »Unterschiede zwischen der deutschen und slovenischen Syntax«. Izčpil g. pisatelj v svoji paraleli seveda ni vsega gradiva, zakaj prostor v šolskem izvestji bi bil pač pretesen za takšen spis, ali zbral in z jasno besedo razložil je vsaj bistvene razločke med slovensko in nemško skladnjo. Prof. Urbasa razpravo imenujemo torej jako zaslužno delo.

Slovensko časopisje. Tržaška »Edinost« bode izhajala od novega leta po trikrat na teden, v šestih izdajah, torej bode nadomeščala dnevnik. Naročnina 10 gld. za vse leto.

Slovensko gledališče. Od dne 29. listopada do vstetega dne 26. grudnia m. l. so bile v deželnem gledališču ljubljanskem te-le predstave: Dne 29. listopada prvokrat »Veharjevo letovišče«, po *K. Laufs*u prevel *Naum*; dne 2. grudnia »Svetinova hči«, igrokaz-v treh dejanjih, po A. Wildbrandtu preložil *A. Trstenjak*; dne 7. grudnia prvokrat »Prenočišče v Granadi«, romantiška opera v dveh dejanjih, spisal K. pl. Braun, uglasbil *Konrad Kreutzer*, poslovenil *Jos. Cimperman*, priredil *E. Gangl*; dne 10. grudnia (popoldne) prvokrat »Snegulčica in škrtatje«, čarobna igra z melodramom v petih dejanjih, po pravljici nemški spisal *C. A. Görner*, slovenski deci priredil *Fr. Gestrin*; dne 10. grudnia (zvečer) veseloigra »Dve tašči« in opera »Cavalleria rusticana«; dne 13. grudnia opera »Prenočišče v Granadi«; dne 17. grudnia popoldne »Snegulčica in škrtatje«, zvečer »Fužinar«; dne 21. grudnia »Madame Mongodin« in dne 26. grudnia »Krivoprisežnik«. — »Veharjevo letovišče«, gluma, ki se je kar najuspešneje predstavljala po mnogih gledališčih, osnovana je na izborni ideji in je po naših mislih sploh jeden najsrečnejših proizvodov te vrste, kar se jih je pojavilo v novejši nemški dramatik. Pisana je po vzoru francoskih veselih iger in razpolaga s toliko situacijsko komiko, da mora kratkočasiti, ako se izvaja količkaj dobro. Predstavi sami ni bilo mnogo

očitati; posebno pohvalo so si pridobili gospá *Borštnikova*, gospod *Borštnik* in gospod *Danilo*. — Duhovita igrokaza „Svetinova hči“ in „Fužinar“ sta znana že iz prejšnje dōbe. Nekaj novega in posebnega pa je priredilo „Dramatično društvo“ slovenski deci z dvakratno predstavo Görnerjeve „Snegulčice“. Pravljičica o Snegulčici je morda najlepša pravljica, kar jih je sploh kje, in nje poezija ne ogreva samó otroškega srca, nego vsakogar, kdor ima zmisel zánjo. Ker je pravljica dobro dramatizirana, umeje se pač, da sta obe predstavi izredno prijali takó mladim kakor odraslim ljudem. Izrečno pohvaliti moramo osobito gospodičino *Slavčev* kot Snegulčico in gospo *Borštnikovo* kot hudobno kraljico, nekoliko tudi gospoda *Danila* kot kraljeviča, vendar je bila tudi živa igra sedmih škratov vredna vsega priznanja. Uprizorila se je pravljica zlasti prvič brezhibno. — „Dramatično društvo“ je imelo torej v drami jako lep uspeh; nič manjši pa ni bil uspeh v operi. „Prenočišče v Granadi“ se je obakrat pelo pred mnogoštevilnim občinstvom, ki je poleg zbora jako laskavo odlikovalo sosebno gospodičino *Leščinsko* (Gabrijelo) in gospoda *Nollija* (princa). Oba imata lepo, plemenito igro in zmagujeta svoje partije, kakor kažejo vse letošnje predstave, brez vidnega napora. Gospod *Beneš* prvič ni predrl, ker je preveč forsiral, pri repizi pa sta mu zmernejša igra in zmernejše petje takisto pridobili lepo pohvalo. Opera je bila naučena v razmerno kratki dōbi, torej je končno še posebe hvalno omeniti kapelnika g. *Gerbica*, ki se je res mnogo trudil zánjo. — Libreto je, kakor znano, preložil pokojni Cimperman, prevod pa je priredil g. E. Gangl; žal, da smo v natisnjeni knjižici zasledili marsikaj, kar bi se bilo dalo iz lahka popraviti in opiliti!

Koncert »Glasbene Matices«. Pevski zbor »Glasbene Matices« je v tej koncertni dōbi dné 3. grudnia m. l. prvič v velikem koncertu, pri katerem so sodelovali tudi nekateri solisti, stopil pred slovensko občinstvo. Tri največja zborna dela, namreč Fibichova poetiška »Pomladna romanca«, Foersterjeva »Ljubica« in Dvořakov veličastni psalm, znana so že iz prejšnjega časa, in naš list je priobčil o njih obsirnejšo oceno. Kot obsežna novost se je izvajala Beethovnova fantazija za zbor op. 80. Beethoven jo je zložil za svojo uporabo, za akademijo, v kateri se je kot virtuoz poslovil od občinstva. Največja naloga je v nji odmerjena klavirju, kateri izvaja daljši uvod popolnoma sam, pozneje pa orkestru; zbor pristopi šele v finalu. Fantazija je takó po svoji vsebini kakor po nekamo posebni zvezi ónih treh elementov: klavirja, orkestra, solov in zbora jako zanimljiva in prikupna skladba, katera tudi izredno vpliva na poslušalca, kakor se je pokazalo baš pri koncertu. Izvedla se je uprav dovršeno, občinstvo pa je sosebno odlikovalo g. *Hoffmeistera*, ki je v klavirskem delu iz nova pokazal sijajno svojo tehniko in globoko glasbeno čustvo. — Druga, čisto instrumentalna novost je bila Wieniawskega fantazija iz »Fausta«; igral jo je novi goslarški učitelj »Glasbene Matices«, g. *K. Jeraj*. Skladba je krasno delo za virtuozne, lepa v obliki in efektno instrumentirana; soloinstrument se kaže v nji kár najlepše, vendar pa ni nikjer zapaziti, da bi glasbotvor hrepenel po efektu. Gospod Jeraj je lahkotno premagal vse tehniške težave te kompozicije, zajedno pa se tudi hrabro držal proti trobcem, ki so časih, zlasti v mefisto-scherzu, trobili le premefistofelski. — V dveh manjših točkah je nastopila koloraturna pevka slovenskega gledališča, gospdč. *E. Riha*. Poloneza Filine iz Thomasove »Mignone« pripada najtežjim koloraturnim partijam; gospodičina Riha jo je pela sijajno in lahkotno. Prav takó lepa je bila Antonidina romanca iz Glinkove opere »Življenje za carja«, pristno ruska dumka za solo in zbor v kurioznem $\frac{5}{4}$ taktu in čudovitem jednoglasju. — Da se je zbor pod vodstvom gospoda *M. Hubada* odlikoval takó v novih kakor v večjih ponovljenih delih ter ustregel najstrožjim zahtevam, umeje se samó po sebi, in takó torej lahko rečemo, da je bil prvi koncert do cela vreden odlične naše »Glasbene Matices«.

Dve novi deli Ganglovi. Gospod Gangl je nedavno za samostansko cerkev reda „Sacre-Coeur“ v Pressbaumu pri Dunaji zvršil krasen bas-relief od lipovine, predstavljajoč rojstvo Kristusovo. To delo je sestavljeno od štirih podob z raznimi emblemi; podobe merijo do glave 1'45 m. — Po naročilu „Pisateljskega podpornega društva“ v Ljubljani pa je g. Gangl izdelal prelep medaljon pokojnega J. Cimpermana od kararskega marmorja. Ta umotvor je bil nekaj časa razstavljen pri g. Zagorjanu in si je zaradi izborne karakteristike, katero je umetnik položil v sleharno potezo na obrazi pesnikovem, pridobil splošno priznanje.

Drobne novice. Srbski »Javore« je začel v svoji 16. in 17. številki priobčevati prevod dr. Sketovega spisa v slovstveni čitanki »Kratek pregled slovenačke književnosti.« — O dr. Vošnjakovi »Lepi Vidi« so prinesli praški »Národní Listy« v št. 277. daljšo oceno, katero je spisal dr. Kadlec, tajnik češkega národnega gledališča v Pragi. Dr. Kadlec pravi, da bi bila ta drama na čast vsaki dramatiški književnosti; dialog da je točen in priroden, gledališka tehnika izvrstna, dejanje da se vrši naglo, z dramatiško silo. Četrti prizor 4. dejanja, takisto 4. prizor 2. dejanja in 3. prizor 3. dejanja da so prave kabinetne slike. — *Gojmir Krek* je priobčil v 81. številki časopisa »Südsteirische Post« dve Funtkovi »Luči« s primernim uvodom. — Dunajski časopis »Oesterreichisch-ungarische Revue« je nedavno prinesel lepo življenjepisno črtico o Prešernu iz peresa L. Waldecka, čegar prevod nekaterih sonetov Prešernovih smo iz istega časopisa ponatisnili v lanskem letniku našega lista. — Naš rojak operni pevec g. J. K. Tertnik, ki je v Lubeku nastopil že v raznih operah, dosegel je nedavno v Kielu in potem v Schwerinu kot Canio v operi »I Pagliacci« izredne uspehe. Nemški časopisi hvalijo takó njega petje kakor igro. — Naše »Pisateljsko podporno društvo« je dné 9. m. m. priredilo pokojnemu Fr. Gestrinu spominski večer, pri katerem sta sodelovali vojaška godba in pevsko društvo »Ljubljana«. Sosebno je ugajal govor g. A. Trstenjaka o Gestrinu kot pospeševalci slovanske književne vzajemnosti.

Iz hrvaške književnosti. Nedavno smo prejeli dve novi leposlovni deli hrvaški, in sicer »Crtice iz primorskoga malogradskega života«, napisao ih J. Draženović (cena 80 kr.), in »Crtice i slike«, spisal Ladislav Z. Ladanjski (cena 70 kr.) O obeh knjigah priobčimo prihodnjič še podrobnejše poročilo.

Hrvaška dramatika. Čitamo, da je hrvaški pesnik dr. A. Tresić-Pavičić spisal tragedijo v petih dejanjih pod naslovom »Ljutovid Posavski«. Tudi dr. A. Harambašić in Stepan pl. Miletić pišeta zgodovinski drami.

Dve stari slovenski pesmi. V knjižnici g. grofa Žige Attemsa v Podgori pri Gorici, katera šteje do 20.000 zvezkov, med njimi mnogo starih slovenskih knjig, rokopisov, izvirnih dekretov i. t. d., važnih za slovensko zgodovino, hrani se knjiga z naslovnim naslovom; »Raccolta di composizioni e di poesie italiane, latine, francesi, friulane, tedesche, cragnoline, inglesi, greche ed ebraiche fatte in occasione che Sua Eccellenza il signore signore Giovanni Filippo del S. R. J. Conte di Cobenzl, libero barone de Prosek etc. cameriere della chiave d'oro, intimo attuale consigliere di stato, consigliere di stato di spade ne' Paesi Bassi, vicegran = cancelliere di corte, di stato, de' Paesi Bassi e d' Italia delle ll. mm. ii e r. ap. etc. fu commissario plenipotenziario dell' augustissima Casa d' Austria al congresso di Teschen per lo stabilimento della pace tra le armi austriache, e prussiane conclusa felicemente nell' di XIII. maggio MDCCLXXIX, Gorizia, Della ces. reg. privileg. tedesca della provincia e delle scuole ed arciv. stamperia di Giacomo Tommasini. — Na strani LXXXI. te knjige je natisnjena slovenska pesem s tem le nadpisom in nastopnim tekstom:

„Na povikshanje tiga vissoke rojeniga gospoda, gospoda Philippa Knesa ¹⁾ Kobenzelna etc. etc k' nar vikshi shlushbi vunanyh opravil.²⁾“

Anacreon.

I.

Krajliža nasha svoli,
Junake, na katerih
Svestobo, in sastopnost
Se ona sua sanesti.
Letem savupa folke
Letem savupa ptuje
Svojih duschel teshave.
Zhe Glavo modro naide,
Ne shteje ona leja.
Lublazhen me sastopish
Kai jest sa enga menim,
Katerga je Dobrota
Vaivodne nashe Kvikshim
Slushabnikam pershtela?
V' sibeli tvoji rojen.

V' gradeh okuli tebe
Na Krainskim gospoduje:
On je podloshnim bramba
Reshalenim vessele
Potrebnim je k' pomozhi:
Njegovga Striza Zhednost,
Katerga Brabant moli,
Je tu junak poerbal:
On nam je Myr pernessel,
Zhe ga shesdai ne snate,
KOBENZEL je s' Imenam:
Njegove Shlahte Snaga³⁾
Ozhetovu vesselle,
In Slava⁴⁾ Krajnske semle.

Na prihodnji strani omenjene knjige je zopet slovenska pesem z naslovom:

Na povikshanje tiga vissoke rojeniga gospoda gospoda Philippa Knesa Kobenzelna k' nar vikshi shlushbi vunanyh opravil. Oda slovenska.

Na levi strani knjige je slovenski tekst, na desni pa italijanski z napisom: »Dell ode slava sulla esaltazione di sua eccellenza il signore signore Filippo conte di Cobenzl (Plen. Tit.) al piu alto servizio degli affari esteri

Parafrasi

dell' abate Andrea Laurin, protonotario apostolico ecc.

I.

Nasha Cessariza Dvorjane⁵⁾ sbyra
Sveste, in rasumne, Katerih rama
Trudnih dellou tesho s' vesselim lizem
Nesti samore.

2.

Takih Mosh modrosti savupa varnu
Svojih zartvou sdravie, savupa sebe
Inu perraschenje mozhi kraljeve
V' svojih Dushelah.

3.

Tvojeh lejt mladost (ne katerim ternje)
Ny nigdar branila vunanyh dellou
Teshku resmotanje savupat Tebi
Velki Kobenzel.

4.

Sylnih sholnirjou sem, ter kje letezhe
Strele reskropiti, grosovitnu vreme,
Zhernih oblakou narasen segnati
Ti si samogel.

5.

Zhe med voishakam takushen si snaiden
Kak li bosh v' pokoju saklenen sam v' se
Misliozh na Tvojih Duschel perpadke⁶⁾
V' myrnishih zhassih?

6.

Prau tedai je tebe postavla K' vikshi,
Ptujih opraukou blagodarni⁷⁾ slushbi
Ta nigdar pretrudna, al vmerjozha Roka
Nashe Terese.

¹⁾ Comes.

²⁾ Prej so rabili boljso besedo nego sedaj »zunanje zadeve«.

³⁾ Ornamentum. ⁴⁾ Gloria.

⁵⁾ Gentiluomini, o personaggi illustri di Corte.

⁶⁾ Avvenimenti.

⁷⁾ splendido.

7.

Zhe te sam Zessar med priatle shteje, ¹⁾
 Zhe te Bog pred sylo resbytih turnou ²⁾
 Sdraviga obdershy s' zhudeshem ozhitnim,
 Kdu tje enak?

8.

Use letó nai druge vesséle délla,
 Ako lih nas tud' vessely, slavenze,
 My se le zhasty vessl'mo vissoke
 Nash'ga Slavenza. ³⁾

9.

Shrezhen gospodni Dushelan ²⁾ Vissoki,
 Slaunih ²⁾ Ozhetou imenit odrafsèlk
 In per tolkain déllih nikar posabit

Tvojih Slavenzou ³⁾

Dostavek. Ivan Filip Kobencelj se je porodil v Ljubljani leta 1741. iz znane kraške rodovine, ki je imela posestva na Proseku, v Štanjelu, Šmarijah, Ložu, Predjami, v Postojini, Planini in Ribnici. Njega strijc Karol Filip je bil minister cesarice Marije Terezije v Belgiji, in tudi naš Ivan Filip je stopil v državno službo pri finančnem svetovalstvu v Bruselji in bil skoro imenovan za predsednikovega namestnika (leta 1767.). Leta 1770. je prišel na Dunaj za pravega tajnega svetovalca pri c. kr. dvorni komori (v finančnem ministerstvu). Cesar Jožef mu je bil oseben prijatelj in ga je zato vzel s seboj na potovanje po Francoskem. Ko so sklepali mir v Tešnu, zbolel je avstrijski zastopnik Ludvik Kobencelj, Ivanov bratranec, in tedaj je poslal cesar Ivana kot svojega pooblaščenca v Tešen. Tu je pokazal naš Kobencelj tako sijajne zmožnosti svojega diplomatskega talenta, da so ga imenovali po vrnitvi za dvornega in državnega podkanclerjarja. Te njegove zasluge in njega povišbo opevata spredi natisnjeni pesmi.

Ko se je papež Pij VI. na svojem potovanju na Dunaj blizal Gorici (dné 14. sušca 1782. leta), poslal mu je cesar Jožef grofa Kobencelja naproti, da ga pozdravi v njega imeni in potem dalje spremlja proti Dunaju.

Ko so se začeli nemiri v Belgiji, poslali so našega Kobencelja tja, da bi deželo pomiril, toda to se mu ni posrečilo.

Leta 1795. je vodil dogovore z Rusijo in Anglijo ter zastopal Avstrijo na kongresu v Rastattu.

Leta 1801. so ga poslali kot premetenega diplomata v Pariz, torej na najtežavnejše mesto. Kakor dobrega Avstrijca ga Napoleon ni mogel trpeti, in zato se je vrnil leta 1805. na Dunaj, kjer je bolj tiho živel do svoje smrti leta 1810.

Bil je zadnji svojega rodu in je ostavil po oporoki vse svoje obširno imetje Mihaelu grofu Coroniniju, svojemu sorodniku po ženskem pokolenju. Ta pa je prodal svoja kranjska posestva knezu Windischgrätzu.

S. R.

¹⁾ Sua Maestà l'Imperadore, parlando di Sua Eccellenza al Conte Euido di lui padre, si degno di esprimersi in questi termini. «Egli è uno di miei amici.»

²⁾ Allorche la Torre à polvere scopiò ultimamente in aria, Sua Eccellenza che passava per il villaggio di Nussdorf, non fu punto danneggiata per una protezione evidente dell' altissimo.

³⁾ Za Slovenca so ga šteli.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.